

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาในส่วนนี้ได้นำเสนอแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกรอบเนื้อหาที่ศึกษา อันประกอบด้วย แนวคิดว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) พัฒนาการของการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา ทฤษฎีระบบ แนวคิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล กรอบแนวคิดการวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งในอดีตเป็นที่รู้จักกันในชื่อ “สื่อกอเลาะฮฺมลายู” ได้เกิดขึ้นและดำเนินการจัดการเรียนสอนแบบอรรถศาสตร์มาเป็นเวลาช้านาน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้และการฝึกอบรมแก่ผู้เรียนในเรื่องข้อกำหนดศาสนาภาคบังคับและการปฏิบัติศาสนกิจ

ในบริบทของความหมายและบทบาทของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในปัจจุบันนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายไว้ดังนี้

นืออาเรฟ ระเด่นอาหมัด (2548:5) กล่าวว่า “ตาดีกา” (TADIKA) เป็นคำภาษามลายู ซึ่งย่อมาจากคำต่อไปนี้

TA ย่อมาจากคำว่า TAMAN แปลว่า สวนหรือศูนย์

DI ย่อมาจากคำว่า DIDIKAN แปลว่า สอนหรือฝึกอบรม

KA ย่อมาจากคำว่า KANAK – KANAK แปลว่า เด็กหรือเยาวชน

เมื่อรวมคำทั้งสามนี้แล้วจึงมีความหมายว่า ตาดีกา คือสถานสอนหรือฝึกอบรมจริยศึกษาสำหรับเด็ก

นุรุดดีน สาริมิง (2549) ได้ให้ทัศนะว่า “ตาดีกา” (TADIKA) เป็นคำย่อของคำว่า TAMAN DIDIKAN KANAK-KANAK แปลว่า สวนหรือสถานที่อบรมเด็กเล็ก ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่อยู่ภายใต้การดูแลของมัสยิด อย่างไรก็ตาม ตาดีกาในความเป็นจริงไม่เพียงแต่จัดฝึกอบรมเด็กๆ เท่านั้น แต่ยังได้ดำเนินการจัดการสอนศาสนาอิสลามสำหรับเด็กปฐมวัยด้วย

จากความหมายที่ให้ไว้ข้างต้น มีข้อสังเกตบางประการที่ควรกล่าวถึงเพื่อให้ความหมายของตาดีกามีความครอบคลุมและสมบูรณ์ขึ้น คือในบริบทของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยส่วนใหญ่แล้ว ตาดีกาเป็นสถานศึกษาหนึ่งที่ได้รับการจดทะเบียนจากภาครัฐเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการเรียน

การสอนภาคปริศนอื่น (ความรู้เกี่ยวกับศาสนาภาคบังคับ) ให้กับผู้เรียนซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กนักเรียนที่เรียนอยู่ในระดับชั้นประถมปีที่ 1-6 และอยู่ในภูมิภาคที่ห่างไกลของตาดีกานันๆ อาคารประกอบการเป็นส่วนที่สร้างขึ้นมาในบริเวณมัสยิด มีโต๊ะอิหม่ามทำหน้าที่เป็นผู้บริหารหรือมุฏีร์ โดยตำแหน่ง มีสัปบุรุษของมัสยิดทำหน้าที่สอนในลักษณะจิตอาสาโดยอาจได้รับค่าตอบแทนบ้าง มีหลักสูตรที่แน่นอน เมื่อสำเร็จการศึกษาจากตาดีกาสามารถศึกษาต่อในระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัชชีเตาะฮ์) ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้

2.2 พัฒนาการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการฉายภาพความเป็นมาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งสามารถแบ่งช่วงของการพัฒนาออกเป็น 3 ระยะดังนี้ (นุรุดดีน สาริมิง, 2549)

ระยะที่ 1 การจัดการศึกษาตามอรัยาศัย (อดีต – ปี พ.ศ. 2509)

ระยะที่ 2 การมีส่วนร่วมจากองค์กรเอกชน (ปี พ.ศ. 2510-2539)

ระยะที่ 3 การมีส่วนร่วมจากภาครัฐเพื่อการพัฒนา (ปี พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน)

2.2.1 การจัดการศึกษาตามอรัยาศัย (อดีต – ปี พ.ศ. 2509)

การศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในช่วงแรกเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากเพราะวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมีค่อนข้างจำกัด อย่างไรก็ตาม เราอาจสันนิษฐานได้ว่า ช่วงแรกของพัฒนาการนั้นน่าจะเป็นภาพของการจัดการศึกษาที่มุ่งสนองความต้องการของชุมชน การดำเนินการจัดการศึกษาไม่เน้นความเป็นระบบแต่มีลักษณะที่เรียบง่าย โดยแรกเริ่มอาจพัฒนามาจากบ้านของผู้ซึ่งเปิดทำการสอนเกี่ยวกับการอ่านอัลกุรอานให้กับเด็กๆ ที่มีอยู่ในชุมชน พ่อแม่ที่ไม่สามารถสอนบุตรหลานของตนเองได้ก็จะจัดส่งพวกเขาไปเรียนกับผู้รู้เหล่านี้เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการอ่านอัลกุรอานซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมเพราะจะต้องใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจละหมาด การสอนที่บ้านของผู้ซึ่งไม่มีการเรียกเก็บค่าตอบแทนใดๆ เป็นการสอนในลักษณะจิตอาสาโดยมุ่งหวังผลตอบแทนจากพระผู้เป็นเจ้า ยิ่งไปกว่านั้น การสอนอัลกุรอานถือเป็นหน้าที่ของผู้รู้ อย่างไรก็ตาม การสอนอัลกุรอานที่บ้านของผู้ซึ่งมีข้อจำกัดในด้านจำนวนผู้เรียนเมื่อเทียบกับการสอนที่บาลัยเซาะฮ์หรือที่มัสยิด

¹ เป็นคำภาษามลายูถิ่น หมายถึง อาคารที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจการละหมาดและกิจกรรมอื่นๆ เช่น การสอนกิตาบสำหรับผู้ใหญ่และการสอนอัลกุรอานและวิชาศาสนาภาคบังคับสำหรับเด็กๆ ในชุมชน

การสอนอัลกุรอานนอกจากจะจัดสอนที่บ้านของผู้รู้แล้วยังมีการจัดสอนที่บิลัษ เชาอะฮ์หรือที่มัสยิด ในการจัดสอนที่บิลัษ เชาอะฮ์นั้น เด็กๆ จะได้เรียนรู้ทั้งการอ่านอัลกุรอานและวิชาที่เกี่ยวกับฟิรฎูอีน² การสอนอ่านอัลกุรอานโดยส่วนใหญ่ใช้เวลากลางคืนช่วงระหว่างละหมาดมัฆริบและอิชาอ์ ส่วนการสอนภาคฟิรฎูอีนจะใช้ในช่วงเวลาของวันเสาร์อาทิตย์ ในการจัดสอนที่มัสยิดนั้นจะเน้นการสอนภาคฟิรฎูอีนเป็นหลัก โดยจะมีตัวอาคารที่ก่อสร้างขึ้นในบริเวณมัสยิดเพื่อใช้เป็นอาคารประกอบ ซึ่งสามารถรองรับผู้เรียนเป็นจำนวนมาก การสอนจะใช้ในช่วงของวันเสาร์อาทิตย์ เช่นเดียวกับบิลัษ เชาอะฮ์ อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนที่มัสยิดถือเป็นจุดเริ่มของพัฒนาการจากการสอนแบบอรรถาธิบายสู่รูปแบบการสอนที่เป็นระบบมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า มีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการเงินและหลักสูตรการเรียนการสอน มีการกำหนดระดับชั้น เวลาที่ใช้ในการศึกษา และการประเมินผล เด็กๆ ที่เรียนจะต้องจ่ายค่าสอนเพื่อใช้เป็นค่าตอบแทนสำหรับผู้สอน

การสอนที่บิลัษ เชาอะฮ์และที่มัสยิดถือเป็นการสร้างรากฐานให้กับตาดีกาได้เป็นอย่างดีและถือเป็นแบบอย่างของการจัดการศึกษาโดยชุมชนและเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อที่จะให้บุตรหลานของคนในชุมชนมีความรู้ศาสนาภาคบังคับ

พัฒนาการในช่วงแรกได้ทำให้เราเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาโดยชุมชนในรูปแบบของการจัดการศึกษาแบบอรรถาธิบาย การมีส่วนร่วมจากองค์กรชุมชนในกิจการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) คือลักษณะสำคัญของพัฒนาการในช่วงที่สอง

2.2.2 การมีส่วนร่วมจากองค์กรเอกชน (ปี พ.ศ. 2510-2539)

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การจัดการเรียนการสอนฟิรฎูอีนให้แก่เยาวชนมุสลิมในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส และยะลานั้นมีการดำเนินการมาเป็นเวลาช้านานตามความพร้อมของแต่ละมัสยิดที่ตั้งอยู่ในชุมชนนั้นๆ การเข้ามามีส่วนร่วมของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในการจัดการศึกษาของตาดีกาในช่วงปี พ.ศ. 2510-2539 ถือเป็นลักษณะเด่นของพัฒนาการในช่วงที่สอง

การเข้ามามีส่วนร่วมของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามซึ่งพัฒนามาจากปอเนาะและโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) นั้นอยู่ในรูปแบบของการส่งนักเรียนของตนไปช่วยสอน

² เป็นคำภาษาอาหรับ หมายถึง วิชาศาสนาภาคบังคับ เช่น อัลกุรอาน ฟิกฮ์ หะดีษ เป็นต้น ที่มุสลิมทุกคนต้องเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับพ่อแม่ที่จะต้องให้บุตรหลานของพวกเขาได้เรียนรู้ มิฉะนั้นถือเป็นความผิดในทางศาสนา

โดยประจํามัธยมศึกษาที่อยู่ในเครือข่ายหรือเป็นหน่วยบริการ โดยชุมชนจะให้การดูแลด้านสวัสดิการ โดยหวังผลว่า ผู้เรียนที่สำเร็จจากตาดีกาจะเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนที่จัดส่งนักเรียนมาช่วยสอน

โรงเรียนที่เริ่มบุกเบิกในการให้บริการและรองรับการเข้าศึกษาต่อของผู้เรียนที่สำเร็จจากตาดีกาในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส และยะลา เป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงในช่วงปี พ.ศ. 2510 ถึง พ.ศ. 2520 ซึ่งจะขอยกตัวอย่างเพียงบางโรง ได้แก่

- 1) โรงเรียนวัฒนธรรมอิสลาม ตำบลพ่อมิ่ง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ได้เริ่มส่งนักเรียนระดับอิสลามศึกษาตอนกลางไปสอนประจํามัธยม ในปี พ.ศ. 2510 โดยมีมัธยมที่เป็นเป้าหมายตั้งอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดปัตตานี และมัธยมในบางอำเภอของจังหวัดนราธิวาสและยะลา
- 2) โรงเรียนสัมพันธ์วิทยา ตำบลจวบ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ได้เริ่มส่งนักเรียนระดับอิสลามศึกษาตอนกลางไปสอนประจํามัธยม ในปี พ.ศ. 2510 โดยมีมัธยมที่เป็นเป้าหมายตั้งอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดนราธิวาส และมัธยมในบางอำเภอของจังหวัดปัตตานีและยะลา
- 3) โรงเรียนมะฮาดิอิสลามียะห์ ตำบลบาลอ อำเภอรามัญ จังหวัดยะลา ได้เริ่มส่งนักเรียนระดับอิสลามศึกษาตอนกลางไปสอนประจํามัธยม ในปี พ.ศ. 2510 โดยมีมัธยมที่เป็นเป้าหมายตั้งอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดยะลา และมัธยมในบางอำเภอของจังหวัดนราธิวาสและปัตตานี

การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครและคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัธยม (ตาดีกา) ถือเป็นจุดเริ่มของความพยายามที่จะปฏิรูประบบการเรียนการสอนของตาดีกาเป็นครั้งแรกโดยใช้ชมรมเป็นฐานในการขับเคลื่อนเพื่อให้บริการบริหารงานบุคคล การเงิน และวิชาการมีความเป็นระบบมากขึ้น โดยจะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ. 2530 จังหวัดปัตตานีได้ก่อตั้งชมรมตาดีกาที่มีชื่อว่า “PUSTAKA” (อ่านว่า ปุสตากอ เป็นคำย่อของ Pusat Taman Didikan Kanak-Kanak หมายถึง ศูนย์ประสานงานสถานสอนตาดีกา ประจำมัธยม) ในปี พ.ศ. 2535 จังหวัดนราธิวาสก่อตั้งชมรมตาดีกาที่มีชื่อว่า “PUSAKA” (อ่านว่า ปุสากอ เป็นคำย่อของ Pusat Perstuan Tadika Narathiwat หมายถึง ศูนย์ชมรมสอนตาดีกานราธิวาส) ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมูลนิธิตาดีกานราธิวาส เมื่อปี พ.ศ. 2547 ส่วนจังหวัดยะลาได้ก่อตั้งชมรมตาดีกา ชื่อว่า “PERSATUAN TADIKA” การจัดตั้งองค์กรตาดีการะดับสามจังหวัดเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2533 โดยให้

ชื่อว่า “PERKASA” (อ่านว่า เปอร์กาซอ ย่อมาจากคำว่า “Pusat Penyelarasan Persatuan Tadika” หมายถึง ศูนย์ประสานงานองค์กรตาดิกาสามจังหวัด)

ชมรมตาดิกาในปัจจุบันมีโครงสร้างการบริหารแบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือระดับสามจังหวัด ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับมัสยิดหรือศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) ในแต่ละระดับจะมีคณะกรรมการบริหารซึ่งประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ เทรุญญิก และตำแหน่งอื่นตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและพื้นที่ที่ตาดิกานั้นๆ ตั้งอยู่

ชมรมตาดิกาทุกระดับที่มีอยู่ในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส และยะลา ในฐานะองค์กรเอกชนที่มีบทบาทในการบริหารจัดการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) ได้ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐมาด้วยดี โดยมีบทบาทหลัก คือการพัฒนาแบบเรียน การพัฒนาบุคลากร การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และเป็นผู้ประสานงานเพื่อขอและรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

อย่างไรก็ตาม ยังมีสถานสอนศาสนาอิสลามประจำมัสยิดจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้สังกัดเครือข่ายองค์กรตาดิกา ในขณะที่เดียวกันยังมีตาดิกาส่วนใหญ่ที่ได้สังกัดทั้งเครือข่ายของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและเครือข่ายของชมรมตาดิกา กระนั้นก็ตาม บทบาทสำคัญของชมรมตาดิการะดับจังหวัดและศูนย์ประสานงานองค์กรตาดิกาสามจังหวัด คือการสร้างความเป็นเอกภาพทางวิชาการ โดยเฉพาะในด้านการจัดทำหลักสูตร การสร้างสื่อที่เป็นแบบเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

การจัดการเรียนรู้ศาสนาอิสลามประจำมัสยิดแก่เยาวชนมุสลิมในจังหวัดปัตตานี นราธิวาสและยะลาในระยะที่สองนี้ยังคงพึ่งพาต่อความร่วมมือของชุมชนหรือสังคมโดยที่ส่วนราชการยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุน กล่าวได้ว่า การสนับสนุนอย่างเป็นระบบเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาการของตาดิกาในระยะต่อมาต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

2.2.3 การมีส่วนร่วมจากภาครัฐเพื่อการพัฒนา (ปี พ.ศ. 2540-ปัจจุบัน)

การจัดการเรียนการสอนแบบพึ่งตนเองของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งได้รับความช่วยเหลือจากการเข้ามาดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12³ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัด และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ดังจะได้กล่าวต่อไป

2.2.3.1 กรรมาศนา กระทรวงศึกษาธิการ

การเข้ามามีส่วนร่วมของภาครัฐเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2540 โดยกรรมาศนาซึ่งในขณะนั้นสังกัดกระทรวงศึกษาธิการได้เป็นเจ้าภาพในการออกระเบียบกรรมาศนาว่าด้วยศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัธยมศึกษาไว้ 2 ฉบับ คือ ระเบียบกรรมาศนาว่าด้วยศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัธยมศึกษา พ.ศ. 2540 ที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 และถูกยกเลิกไปโดยระเบียบกรรมาศนาว่าด้วยศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัธยมศึกษา พ.ศ. 2540 ที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540

ระเบียบกรรมาศนาว่าด้วยศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัธยมศึกษา พ.ศ. 2540 มีสาระสำคัญ คือเป็นระเบียบที่ใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการของคาตึกา โดยกำหนดให้ใช้ชื่อเรียกสถานที่ทำให้การศึกษาอบรมศาสนาอิสลามซึ่งจัดตั้งขึ้นในบริเวณมัธยมศึกษาที่ดินของมัธยมศึกษา เป็น “ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัธยมศึกษา” (ตอม) กำหนดให้มีคณะกรรมการบริหารศูนย์⁴ คณะกรรมาศนากลาง⁵ หลักเกณฑ์การจัดตั้งศูนย์⁶ ขั้นตอนการขอจัดตั้ง

³ ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น สำนักบริหารยุทธศาสตร์และการบูรณาการศึกษาที่ 12 (สขย. 12) ตั้งอยู่ในตัวเมืองจังหวัดยะลา

⁴ ประกอบด้วย (1) อธิการมัธยมศึกษาเป็นประธานกรรมาศนาโดยตำแหน่ง และ (2) ผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่าหกคน และไม่เกินสิบสองคน ซึ่งมีผู้แทนครูผู้สอนหนึ่งคนเป็นกรรมาศนา ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัธยมศึกษาเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนคณะกรรมการบริหารศูนย์ และให้คณะกรรมการบริหารศูนย์เป็นผู้แต่งตั้งรองประธาน เทรญฎิก เลขานุการ และตำแหน่งอื่นๆ ตามความเหมาะสม คณะกรรมาศนาบริหารศูนย์ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (1) จัดการศึกษาอบรมให้แก่นักเรียนตามหลักสูตรที่คณะกรรมการกลางรับรอง (2) บริหารงานทั่วไป และ (3) ดำเนินงานอื่นๆ

⁵ ประกอบด้วยผู้แทนคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ผู้แทนกระทรวงมหาดไทย เป็นกรรมาศนาที่ปรึกษา อธิบดีกรรมาศนาเป็นประธานกรรมาศนา รองอธิบดีกรรมาศนาคนหนึ่ง เป็นรองประธานกรรมาศนา ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้แทนกรมสามัญศึกษา ผู้แทนกรมการศึกษาออกโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิอื่น จากเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีกไม่เกินแปดคนเป็นกรรมาศนา ผู้อำนวยการกองศาสนาปลัมภ์ เป็นกรรมาศนาและเลขานุการ หัวหน้าฝ่ายกิจกรรมศาสนาอิสลาม และหัวหน้างานอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม เป็นกรรมาศนาและผู้ช่วยเลขานุการ คณะกรรมาศนากลางมีอำนาจหน้าที่ คือ (1) กำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์การจัดตั้งงบประมาณ และการจัดสรรเงินอุดหนุน (2) ตรวจสอบการปฏิบัติงานและให้คำแนะนำส่งเสริมการจัดการศึกษาอบรมแก่ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัธยมศึกษา และ (3) แต่งตั้งอนุกรรมาศนาเพื่อปฏิบัติกรรมาศนาอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่คณะกรรมการกลางมอบหมาย

⁶ มีหลักเกณฑ์ คือ (1) เป็นมัธยมศึกษาที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย (2) มีคณะกรรมการบริหารศูนย์ (3) มีครูผู้สอนหนึ่งคนต่อนักเรียนสี่สิบคน และครูผู้สอนจะต้องมีความรู้สำัญไม่ต่ำกว่าภาคบังคับหรือเทียบเท่า และมีความรู้ด้านศาสนาอิสลามไม่ต่ำกว่าชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่สาม ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มควาวิชิตะฮ์) หรือเทียบเท่า หรือมีประสบการณ์ในการสอนศาสนาอิสลามไม่น้อยกว่าสามปี โดยผ่านการรับรองของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และ (4) มีอาคารสถานที่เหมาะสม ปลอดภัยและเพียงพอกับจำนวนนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
 ห้องสมุดวิจัย
 วันที่ 31 ต.ค. 2555
 เลขทะเบียน 250342
 เลขเรียกหนังสือ

ศูนย์ และการจัดสรรเงินอุดหนุน⁷ โดยในส่วนของงานประสานงานนั้น กำหนดให้สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ/เขต และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด/กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์ประสานงานในระดับอำเภอ/เขต และระดับจังหวัด ตามลำดับ นอกจากนี้ กรมการศาสนาร่วมกับสำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตการศึกษาในพื้นที่และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบให้การส่งเสริมงานวิชาการหลักสูตร สื่อการสอน การฝึกสอน การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคลากร สำหรับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนก็สามารถให้การสนับสนุนและส่งเสริมศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิดได้

2.2.3.2 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้เริ่มเข้ามาดำเนินการพัฒนาศูนย์การจัดการเรียนรู้หรือตาดีกาในสามจังหวัดแดนภาคใต้เมื่อปี พ.ศ. 2547 โดยได้รับมอบหมายจากรัฐบาลตามข้อเสนอของกรมการนโยบายเฉพาะกิจแก้ไขปัญหาชายแดนภาคใต้ (กปท) เมื่อครั้งนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยและคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติงบกลาง พ.ศ. 2547 ตามคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 และ 20 มีนาคม 2547 ให้ดำเนินงานตามโครงการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในสถานสอนจริยศึกษา (ตาดีกา) เหตุผลที่กรมการปกครองเข้ามาดำเนินการสรุปได้ดังนี้⁸

1) ประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ได้เรียกร้องให้ทางราชการสนับสนุนการสอนจริยศึกษาในมัสยิดอย่างต่อเนื่อง และเป็นมาตรฐานเดียวกันแต่ที่ผ่านมาการเรียนการสอนจริยศึกษา (ตาดีกา) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มัสยิดและผู้ปกครองร่วมจัดหาครูผู้สอน เงินงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ รวมทั้งร้องขอบริจาคและสนับสนุนจากเอกชนและทางราชการ ดังนั้นการพัฒนาขึ้นอยู่กับโอกาสและปัจจัยต่างๆไม่เป็นระบบมาตรฐานเดียวกัน ปี พ.ศ. 2540 กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (ในขณะนั้น) เริ่มให้การสนับสนุนการช่วยเหลือสถานสอนจริยศึกษาทั่วประเทศ จัดตั้ง “ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด” โดยอุดหนุนให้ค่าตอบแทนให้ครูผู้สอน คนละ 2000 บาท ต่อปี ซึ่งปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2547 มีศูนย์ที่จดทะเบียนแล้วรวม 36 จังหวัด จำนวน 1621 แห่ง โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัด

⁷ กรมการศาสนาจะจัดสรรเงินอุดหนุนศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิดตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกลางกำหนด

⁸ นายเศรษฐ์ สิมศิริ ผู้อำนวยการส่วนประสานราชการ สำนักงาน กอปรน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ที่รับผิดชอบเรื่องตาดีกาขณะนั้น ได้อธิบายไว้ในคอลัมน์สารัตถะวิชาการ วารสารเทศาภิบาล หน้า 21-26

ชายแดนภาคใต้ (นราธิวาส ปัตตานี ยะลา) มีจดทะเบียนเพียง 721 แห่ง จากที่มีอยู่จริงทั้งหมด 1605 แห่ง ตาดีกาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ยังไม่ได้จดทะเบียนอีก 884 แห่ง การจดทะเบียนค่อนข้างยุ่งยาก ค่าเช่าและเงินที่สนับสนุนก็น้อย จึงเป็นประเด็นที่ประชาชนและนักวิชาการอิสลามศึกษาเรียกร้องต่อทางราชการให้เร่งรัดสนับสนุนการจัดการศึกษาตาดีกาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเฉพาะ ซึ่งในการประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้แทนส่วนราชการทั้งภาครัฐและเอกชน ประชาชน ผู้นำศาสนาเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จังหวัดยะลา มีผู้เข้าร่วม 318 คน โดยมีรองนายกรัฐมนตรี นายจาตุรนต์ ฉายแสง และ นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายสุธรรม แสงประทุม เป็นประธาน ได้ปรากฏข้อสรุปที่ชัดเจนว่า ไม่ควรนำระเบียบของกรมการศาสนาว่าด้วย ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิดมาใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เนื่องจากมีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่นเกณฑ์ที่กำหนดยากต่อการได้รับจดทะเบียนตาดีกาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2) ตาดีกาภายใต้การควบคุมดูแลและการบริหารจัดการของมัสยิดกับกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่จดทะเบียนและให้การสนับสนุนการดำเนินงานของมัสยิด ตาม พ.ร.บ.การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 รวมทั้งบุคลากรในสังกัดอยู่ในระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ประกอบกับภายหลังการปฏิรูประบบราชการ กรมศาสนาเปลี่ยนโอนไปสังกัด กระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงศึกษาธิการ ขาดหน่วยงานในระดับอำเภอ จึงมีข้อจำกัดในการดูแลตาดีกา

3) ยังไม่มีเจ้าภาพที่ชัดเจนในการบูรณาการจัดทำหลักสูตรกลาง สอนจริยศึกษา (ตาดีกา) ให้เป็นมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และขาดผู้ปฏิบัติอย่างจริงจังในการบูรณาการแนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานการสอนจริยศึกษา (ตาดีกา) ที่มีการเสนอหลากหลายมานานนับเป็นเวลามากกว่า 10 ปี และมีผู้เกี่ยวข้องมากมาย

การเข้ามาดำเนินการของกรมการปกครองในปี พ.ศ. 2547 ได้ยึดหลักการที่ว่า จะสนับสนุนทุกมัสยิดที่จดทะเบียนแล้วตาม พ.ร.บ. การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 โดยแต่ละมัสยิดจะมีตาดีกาได้ไม่เกิน 1 แห่ง และจะสนับสนุนงบประมาณค่าตอบแทนครูผู้สอนอัตรา 2000 บาท/คน/เดือน โดยอัตราส่วนผู้เรียนไม่เกิน 80 คน มีครูผู้สอนได้ไม่เกิน 3 คน ผู้เรียนเกิน 120 คน มีครูผู้สอนไม่เกิน 4 คน รวมทั้งได้จัดสรรค่าบริหารจัดการมัสยิดที่ตาดีกา อัตรา 1,000 บาท/แห่ง/เดือน นอกจากนี้ ยังสนับสนุนด้านอื่นๆ ขึ้นอยู่กับการได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลและการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถสรุปผลการดำเนินงานดังนี้

1) มัสยิดตาศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในปี พ.ศ. 2547 มีทั้งสิ้น 1,605 แห่ง (จากจำนวนมัสยิดที่จดทะเบียนแล้ว 1,654 มัสยิด) ครูผู้สอนจำนวน 4,616 คน

2) จัดประชุมครูผู้สอนทุกคน ทุกตาศึกษา ร่วมกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อีหม่ามข้าราชการฝ่ายปกครองที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ตำบล เพื่อสร้างความเข้าใจ ขจัดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ร่วมกันพัฒนาอิสลามศึกษาและประเทศไทย

3) ร่วมกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสามชายแดนภาคใต้ นักวิชาการอิสลามศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานและหลักสูตรกลาง ใช้ชื่อว่า “หลักสูตรอิสลามศึกษาพื้นฐานประจำมัสยิด พ.ศ. 2548/ฮ.ศ. 1426” แจกจ่ายให้กับมัสยิด ตาศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกแห่ง รวมทั้งครูผู้สอนทุกคน โดยในหลักสูตรได้มีการมีกำหนดการเรียนการสอน 2 ช่วงชั้น กล่าวคือช่วงชั้นที่ 1 อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1-3 และช่วงที่ 2 อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 4-6 หากจบตาศึกษา เมื่อเทียบกับการศึกษาศาสนาอิสลามของประเทศต่างๆ คือจบอิสลามตอนต้น หรือ “อิบตีดาอ์” โดยกำหนดให้มี 8 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ อัล-กุรอาน อัล-หะดีษ หลักศรัทธา ศาสนบัญญัติ ศาสนประวัติ จริยธรรม ภาษาอาหรับ และภาษา มลายู

ในปีงบประมาณ 2548 กรมการปกครองได้ดำเนินงาน โครงการพัฒนาบุคลากรในตาศึกษาอย่างต่อเนื่องดังนี้

1) จัดสรรค่าตอบแทนให้แก่ครูผู้สอนและตาศึกษา โดยยึดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการจัดสรรเงินตามที่กรมการปกครองกำหนดไว้ในปี พ.ศ. 2547 และถือข้อมูลจำนวนมัสยิด ณ วันที่ 30 กันยายน 2547 (จังหวัดนราธิวาส 610 มัสยิด จังหวัดปัตตานี 632 มัสยิด จังหวัดยะลา 426 มัสยิด รวม 1,668 มัสยิด) โดยได้จัดสรรงบประมาณเป็นค่าตอบแทนให้แก่ครูผู้สอน คนละ 2000 บาท /เดือน และจัดสรรเงินค่าบริหารจัดการของมัสยิดที่ตาศึกษาเดือนละ 1000 บาท/เดือน โดยจัดสรรให้รวม 12 เดือน (ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2548) มีตาศึกษาที่ได้รับค่าแทนรวม 1594 แห่ง แบ่งเป็นนราธิวาส 592 แห่ง ปัตตานี 600 แห่ง และยะลา 405 แห่ง

2) การนิเทศติดตามผล โดยให้คณะกรรมการนิเทศติดตามผลการดำเนินการในสถานสอนจริยศึกษาตาศึกษาระดับจังหวัดและอำเภอ และได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่จากส่วนกลางออกไปติดตามผล รวมทั้งได้จัดทำโครงการติดตามประเมินผลการดำเนินงานในสถานสอนจริยศึกษา (ตาศึกษา) สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยให้คณะอาจารย์มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (วิทยาลัยอิสลาม) ดำเนินการวิจัยร่วมด้วย

3) การจัดประชุมบุคลากรสร้างความเข้าใจโครงการ โดยจัดประชุมผู้ว่าราชการจังหวัดสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ส่วนกลางเพื่อติดตามผลการ

ดำเนินงาน เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2547 และได้ร่วมกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จัดประชุมบุคลากรทางการศึกษาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกมัสยิดเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2547 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี นอกจากนั้นได้จัดประชุมบุคลากรทางการศึกษา ผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ 22 – 23 มีนาคม ๒๕๔๘ เพื่อเตรียมดำเนินการ 3 โครงการย่อย ได้แก่โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการครูผู้สอนจริยศึกษา (ตาดีกา) สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และโครงการมอบรางวัลแก่สถานจริยศึกษา และครูผู้สอนจริยศึกษา (ตาดีกา) ที่มีผลงานดีเด่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก กอ. สสส. จชต.

4) การขยายผลโครงการ โดยได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการคณะทำงานขยายผลการดำเนินงานตามหลักสูตรอิสลามศึกษาฟิรฎูอินประจำมัสยิด พ.ศ. 2548 /ส.ศ. 1426 ระหว่างวันที่ 8- 17 พฤษภาคม 2548 เพื่อจัดทำสาระการเรียนรู้รายวิชา แผนการสอนตามหลักสูตร รวมทั้งหลักสูตรอบรมวิทยากรแกนนำการเรียนสอนตามหลักสูตร ระดับจังหวัด/อำเภอ ในวันที่ 24-26 พฤษภาคม 2548 นอกจากนั้น ได้อบรมครูผู้สอนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยดำเนินการในเดือนมิถุนายน 2548 ส่วนการจัดประชุมการปฏิบัติการจัดทำต้นฉบับหนังสืออ่านประกอบสื่อการสอนเครื่องมือ วัสดุและประเมินผลเพิ่มเติม รวมทั้งการมอบรางวัลแก่ครูผู้สอน ตาดีกา ดีเด่น จะดำเนินการในโอกาสต่อไป จะเห็นได้ว่าแม้เป็นช่วงสั้นพิเศษ แต่กรมการปกครองได้บริหารจัดการตาดีดาอย่างต่อเนื่อง จริงจัง และเห็นเป็นรูปธรรม

2.2.3.3 สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12

ในปีงบประมาณ 2549 สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 ได้ดำเนินการ โครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี นราธิวาสและยะลา ดังนี้

1) การพัฒนาเอกสารการสอน ประกอบด้วยโครงการดังนี้

- 1.1) โครงการประชุมปฏิบัติการการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) (สช.)
- 1.2) โครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนของรัฐและโรงเรียนเอกชน (สป.)
- 1.3) การประกวดการแข่งขันมหกรรมวิชาการ
- 1.4) โครงการเทียบโอนและเทียบความรู้อิสลามศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 (สป.)

1.5) โครงการประชุมปฏิบัติการการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาปีที่ 2 และ 5 ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ฟ้าฎอื่น (กส.ชต.)

1.6) โครงการประชุมปฏิบัติการจัดทำบัญญัติศัพทาคำที่ควรรู้สำหรับผู้ปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.7) โครงการผลิตสื่อการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาฟ้าฎอื่นประจำมัธยม (ตาคีกา) (กส.ชต.)

1.8) โครงการประชุมปฏิบัติการจัดทำแบบเรียนอิสลามศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาฟ้าฎอื่นประจำมัธยม พ.ศ.258 (กส.ชต.)

1.9) โครงการจัดพิมพ์มาตรฐานสาระการเรียนรู้แผนการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาปีที่ 1 และปีที่ 4 (กส.ชต.)

1.10) โครงการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาช่วงชั้นที่ 1 ปีที่ 3 ช่วงชั้นที่ 2 ปีที่ 6 (กส.ชต.)

1.11) โครงการจัดนิทรรศการแสดงผลงานทางวิชาการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัธยมและโรงเรียนโครงการพระราชดำริฯ (กส.ชต.)

2) การพัฒนาบุคลากรและธุรการ ประกอบด้วยโครงการดังนี้

2.1) โครงการประชุมนิเทศครูผู้สอนที่จะเป็นวิชาการและผู้นิเทศอิสลามศึกษา (สช.)

2.2) โครงการประชุมเชิงปฏิบัติการงานธุรการ งานทะเบียนและการประเมินผล (กส.ชต.)

2.3) โครงการประชุมปฏิบัติการผู้บริหารสถานศึกษาองค์กรศาสนา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.4) โครงการประชุมสัมมนาและศึกษาดูงานการจัดการศึกษาของบุคลากร และผู้เกี่ยวข้องศูนย์ฯ (ตาคีกา) (กส.ชต.)

2.5) โครงการประชุมปฏิบัติการคณะทำงานวิทยากรกำหนดคู่มือ หลักสูตรการอบรมครูผู้สอนที่จะเป็นวิทยากร และผู้นิเทศ (กส.ชต.)

2.6) โครงการประชุมอบรมผู้สอนอิสลามศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัธยม (ตาคีกา) ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา (กส.ชต.)

3) การพัฒนาอาคารสถานที่และศูนย์ฯ ประกอบด้วยโครงการ
ดังนี้

3.1) โครงการประชุมปฏิบัติการคณะกรรมการศูนย์
กำหนดแนวการพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามศึกษา ประจำมัสยิด (ตาดิกา) (กส.ชต.)

3.2) โครงการประชุมปฏิบัติการประธานศูนย์การศึกษา
อิสลามประจำมัสยิด 3 จังหวัดชายแดนใต้ (กส.ชต.)

3.3) โครงการวิจัยสภาพความเป็นจริงของอดีตและ
ปัจจุบันกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาการจัดการเรียนรู้ (กส.ชต.)

4) การพัฒนาศักยภาพของศูนย์และความร่วมมือ ประกอบด้วย
โครงการดังนี้

4.1) โครงการการประเมินคัดเลือกศูนย์และครูผู้สอน
ดีเด่น ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดิกา) (สช.) ประเภทศูนย์ขนาดใหญ่ ประเภทศูนย์
ขนาดกลาง และประเภทศูนย์ขนาดเล็ก

4.2) โครงการเทียบโอนและเทียบความรู้อิสลามศึกษา
ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2546 (สป.)

4.3) โครงการสนับสนุนโรงเรียนคู่ขนาน (สพฐ.)
อิสลามประจำมัสยิดสำหรับ 6 เขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 90 คู่ คือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ยะลา เขต 1 และ 2 เขตละ 20 คู่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี เขต 1 และ 2 เขตละ 20 คู่
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 และ 2 เขตละ 20 คู่ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
สงขลา เขต 3 จำนวน 10 คู่

4.4) โครงการประชุมปฏิบัติการการศึกษาวิเคราะห์
สรุปผลการปฏิบัติงาน

2.2.3.4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดและสำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการนอกจากได้มอบหมายภารกิจให้กับสำนักผู้ตรวจ
ราชการ ประจำเขตตรวจราชการที่ 12 ดูแลแล้ว ยังได้กระจายอำนาจให้แก่หน่วยงานในระดับ
จังหวัด คือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดและสำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การสนับสนุนและพัฒนาการ

ดำเนินการจัดการเรียนรู้ของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้มีระบบและมีคุณภาพยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์ในการดำเนินงานร่วมระหว่างหน่วยงานดังกล่าวนี้สังเกตได้จากดำเนินการขอจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ซึ่งเริ่มกระบวนการโดยอิหม่ามประจำมัสยิดเป็นผู้ยื่นคำขอจัดตั้งศูนย์พร้อมเอกสารประกอบผ่านความเห็นชอบของประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จากนั้นนำเสนอต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มัสยิดตั้งอยู่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทำการตรวจสอบเอกสาร ตั้งคณะกรรมการไปตรวจสอบความพร้อมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่ขอจัดตั้ง จากนั้นเสนอความเห็นต่อนายทะเบียน (ผู้ว่าราชการจังหวัด) พิจารณาออกใบอนุญาต โดยมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (เขต 1 ในฐานะผู้แทน ศธ.) จัดทำทะเบียนใบอนุญาตจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) แล้วส่งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ตั้งอยู่เพื่อส่งมอบใบอนุญาตให้กับอิหม่ามประจำมัสยิดซึ่งเป็นผู้ยื่นคำขอ จากนั้นรายงานให้กับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะนายทะเบียนส่วนกลางทราบ

พัฒนาการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จากอดีตจนถึงปัจจุบันสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2.1 ดังนี้

ตารางที่ 2.1 สรุปพัฒนาการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

ปี พ.ศ.	ลำดับเหตุการณ์
ก่อน พ.ศ. 2510	จัดการศึกษาตามอัธยาศัย ไม่มีระบบที่แน่นอน
ปี พ.ศ. 2510-2539	- โรงเรียนเอกชนในสามจังหวัดชายแดนภาคได้จัดส่งนักเรียน ไปเป็นครูผู้สอนในตาดีกาเครือข่าย - มีการจัดตั้งองค์กรตาดีการ ในรูปชมรมตาดีกาในแต่ละจังหวัดและชมรมตาดีกาของทั้งสามจังหวัดเพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการประสานแผนและการกำกับดูแลการพัฒนากิจการของตาดีกา

ปี พ.ศ.	ลำดับเหตุการณ์
ปี พ.ศ. 2547	<p data-bbox="370 362 1049 460">- ตาดีกาได้รับการโอนให้อยู่ภายใต้การดูแลของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="462 511 1096 548">- มีการจัดสรรค่าตอบแทนผู้สอน และค่าบริหารจัดการมัสยิด <li data-bbox="462 598 1089 635">- มีมัสยิดได้รับการจัดสรรทั้งสิ้น 1605 แห่ง ผู้สอน 4616 คน <li data-bbox="462 685 1126 847">- จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานและหลักสูตรกลาง “หลักสูตรอิสลามศึกษาปริญญาตรีประจำมัสยิด พ.ศ. 2548 ซึ่งมี 8 สาระการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 ช่วงชั้น
ปี พ.ศ. 2548	<p data-bbox="370 897 740 934">กรมการปกครองได้ดำเนินโครงการ</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="462 984 969 1022">- การจัดสรรค่าตอบแทนแก่ผู้สอนและตาดีกา <li data-bbox="462 1039 767 1076">- การนิเทศติดตามแผนงาน <li data-bbox="462 1094 1018 1131">- การจัดประชุมบุคลากรสร้างความเข้าใจโครงการ <li data-bbox="462 1148 723 1185">- การขยายผลโครงการ <p data-bbox="370 1203 1126 1365">มีการออกระเบียบและประกาศกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="462 1415 1126 1576">- ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. 2548 <li data-bbox="462 1627 1126 1830">- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อเป็นค่าตอบแทนผู้สอนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และค่าบริหารจัดการจัดการมัสยิด ปีงบประมาณ 2548

ปี พ.ศ.	ลำดับเหตุการณ์
ปี พ.ศ. 2549	สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 ได้ดำเนินโครงการ <ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาเอกสารการสอน - การพัฒนาบุคลากรและธุรการ - การพัฒนาอาคารสถานที่และศูนย์ - การพัฒนาศักยภาพของศูนย์และความร่วมมือ
ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2554)	ดำเนินการสอนโดยใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาปริญญาตรีประจำมัสยิด พ.ศ. 2548

2.3 ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

การดำเนินงานของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในปัจจุบันมีความเกี่ยวข้องกับระเบียบและแนวปฏิบัติที่มีความสำคัญซึ่งจะขอกล่าวดังต่อไปนี้

2.3.1 ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. 2548

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. 2548 มีสามตอน ตอนที่ 1 ว่าด้วยความเป็นมา ตอนที่ 2 ว่าด้วยสาระสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และตอนที่ 3 ว่าด้วยการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

ตอนที่ 1 ความเป็นมา

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เป็นแหล่งเรียนรู้อิสลามศึกษา มัสยิดที่ต้องการให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ มีจริยธรรม และปฏิบัติตามหลักการทางศาสนาอิสลามโดยใช้อาคารบริเวณมัสยิดเป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ หลักสูตรแต่ละจังหวัดจะไม่เหมือนกัน ใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนตอนเย็นของวันจันทร์ถึงวันศุกร์ และวันเสาร์-

อาทิชัย ตามความพร้อมของชุมชน ผู้สอนเป็นผู้นำศาสนาและอาสาสมัครในชุมชน ผู้เรียนเป็นนักเรียนที่ระดับประถมศึกษาในโรงเรียนของรัฐและโรงเรียนเอกชน

ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เดิมอยู่ในความรับผิดชอบของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ได้มาอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2548 เฉพาะศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่ตั้งอยู่ในสามจังหวัดชายแดนใต้เท่านั้น จำนวน 1,605 แห่ง เนื่องจากต้องการให้การจัดอิสลามศึกษาไม่ซ้ำซ้อนและให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องในหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นสูงขึ้นขณะที่กระทรวงมหาดไทยผู้รับผิดชอบได้ร่วมกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั้งสามจังหวัด และนักวิชาการอิสลามศึกษาในสถาบันต่างๆ ได้จัดทำ “หลักสูตรอิสลามศึกษาฟรีกูอิน ประจำมัสยิด พ.ศ. 2548” พร้อมทั้งจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร 4 รายการ ทั้งฉบับภาษาไทยและมาลายู คือ 1) แนวทางการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาประจำมัสยิด 2) มาตรฐานและสาระการเรียนรู้หลักสูตรอิสลามศึกษาฟรีกูอินประจำมัสยิด พ.ศ. 2548 3) แผนการจัดการเรียนรู้ ช่วงชั้นที่ 1 ปีที่ 1 และ 4) แผนการจัดการเรียนรู้ ช่วงชั้นที่ 2 ปีที่ 4

กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนและสำนักผู้ตรวจราชการประจำสำนักเขตตรวจราชการที่ 12 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานียะลา นราธิวาสได้ดำเนินงานต่อเนื่องจากกระทรวงมหาดไทยเพื่อให้ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) สามารถจัดการเรียนรู้เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกแห่งทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้มีแผนการส่งเสริมสนับสนุนเพื่อพัฒนาการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้ดำเนินการได้อย่างมีคุณภาพ

ตอนที่ 2 สาระสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

เนื้อหาในส่วนนี้ประกอบด้วยคำอธิบายศัพท์เฉพาะและโครงสร้างการบริหารและคณะกรรมการศูนย์ฯ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ระเบียบ หมายความว่า ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. 2548

ศูนย์ หมายความว่า ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายความว่า จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส

ผู้สอน หมายความว่า ผู้ให้การอบรมหรือสอนในศูนย์

ผู้เรียน หมายความว่า ผู้เข้ารับการอบรมหรือเรียนในศูนย์

สำนักงาน หมายความว่า สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนหรือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน แล้วแต่กรณีหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

นายทะเบียน หมายความว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้ที่ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย

เขตตรวจราชการ หมายความว่า เขตตรวจราชการของกระทรวงศึกษาธิการ เขตที่ประกอบด้วยจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส โดยมีสำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 เป็นที่ตั้งสำนักงาน

คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ ระดับเขตตรวจราชการ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และศูนย์การสอนอิสลามประจำมัสยิด

1) คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ระดับเขตตรวจราชการ จำนวน 19 คน ประกอบด้วย ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นที่ปรึกษา ประธานศูนย์ประสานงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสามจังหวัดชายแดนใต้ เป็นประธานกรรมการ ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจำนวน 2 คน ประธานศูนย์ประสานงานชมรมตาดีกาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประธานชมรมตาดีกา ระดับจังหวัดจำนวน 3 คน ประธานชมรมอิหม่ามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 3 คน ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 คน ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนจำนวน 1 คน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 6 คน ผู้อำนวยการสำนักผู้ตรวจประจำเขตตรวจราชการเขตที่ 12 เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับเขตตรวจราชการมีหน้าที่ คือ กำหนดแนวทางการบริหารจัดการและติดตามประเมินผล จัดทำหลักสูตรตาดีกาในสามจังหวัดชายแดนใต้ ให้คำแนะนำสนับสนุนส่งเสริมการสอนอิสลามศึกษาของศูนย์ร่วมกับคณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับจังหวัดระดับอำเภอและระดับตำบล เสนอแนะการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของศูนย์ในสามจังหวัดชายแดนใต้ต่อสำนักงาน และปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

2) คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดระดับจังหวัด จำนวน 11 คน ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้แทนที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย เป็นประธานกรรม นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้แทนคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จำนวน 1 คน

ผู้แทนชมรมตาดีการะดับจังหวัดจำนวน 2 คน ผู้แทนชมรมอิหม่ามระดับจังหวัดจำนวน 2 คน
ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 1 ที่
รับผิดชอบการศึกษาเอกชน เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับจังหวัดมีหน้าที่ คือ
กำหนดแนวทางพัฒนาศูนย์ให้สอดคล้องกับแนวทางที่คณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับเขตตรวจ
ราชการกำหนด ระดมทรัพยากรประสานงานหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาศูนย์
แนะนำ สนับสนุน ส่งเสริมศูนย์ร่วมกับคณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับอำเภอและระดับตำบล
นิเทศติดตามประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์และรายงานต่อคณะกรรมการบริหารระดับเขต
ตรวจราชการ และปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

3) คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำ

มัสยิดระดับอำเภอ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย นายอำเภอหรือปลัดอำเภอที่ได้รับมอบหมาย เป็น
ประธานกรรมการ ผู้แทนสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดในพื้นที่ จำนวน 2 คน ผู้แทนองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ จำนวน 1 คน ผู้แทนกรรมการอิสลามจังหวัด คณะกรรมการบริหาร
ศูนย์ จำนวน 1 คน ประธานชมรมอิหม่ามระดับอำเภอ เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมระดับอำเภอ เจ้าหน้าที่
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามอบหมายเป็นกรรมการ
และเลขานุการ ประธานชมรมตาดีการะดับอำเภอ เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับอำเภอ มีหน้าที่ คือ
ระดมทรัพยากรและประสานงานหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาศูนย์ นิเทศติดตาม
ประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์และรายงานต่อคณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับจังหวัด กำหนด
แนวทางพัฒนาศูนย์ในระดับอำเภอให้สอดคล้องกับระดับจังหวัด กำกับดูแลการใช้จ่ายเงินของศูนย์
และปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

4) คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำ

มัสยิดระดับตำบล จำนวน 7 คน ประกอบด้วย นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบล เป็นประธาน
กรรมการ ปลัดตำบล กำนัน ผู้แทนอิหม่ามระดับตำบล จำนวน 1 คน ผู้แทนสอนตาดีกา จำนวน 1
คน ผู้บริหารสถานศึกษา ที่ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามอบหมายเป็นกรรมการและ
เลขานุการ ผู้แทนชมรมตาดีกา ระดับตำบล จำนวน 1 คน เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับตำบลมีหน้าที่ คือ
ประสานงานส่งเสริมการพัฒนาศูนย์ในพื้นที่รับผิดชอบ ระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาศูนย์ นิเทศ
ติดตามประเมินผลและรายงานต่อคณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับอำเภอ และปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับ
มอบหมาย

5) คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จำนวนไม่น้อยกว่า 7 คน แต่ไม่เกิน 13 คน ประกอบด้วย อิหม่ามประจำมัสยิดเป็นประธาน กรรมการอื่น จำนวนไม่น้อยกว่า 6 คน แต่ไม่เกิน 12 คน ด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการประจำมัสยิด ผู้สอนตาดีกาที่อิหม่ามแต่งตั้งเป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการบริหารศูนย์อยู่ในตำแหน่ง 4 ปี หากพ้นจากตำแหน่งแล้วอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้

คณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มีหน้าที่ คือดำเนินการบริหารศูนย์ให้สอดคล้องกับแนวทางของคณะกรรมการบริหารศูนย์ในทุกระดับ จัดการศึกษาอบรมให้แก่ผู้เรียนตามหลักสูตร ส่งเสริมและพัฒนาผู้สอนให้จัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งและถอดถอนผู้สอน รายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ทุกระดับให้จัดทำเป็นประกาศ โดยให้ประธานคณะกรรมการบริหารศูนย์แต่ละระดับเป็นผู้ลงนาม สำหรับสถานสอนจริยศึกษา (ตาดีกา) ที่ดำเนินการก่อนระเบียบนี้ใช้บังคับ ให้เป็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และให้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารศูนย์ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการกำหนด

ตอนที่ 3 การจัดตั้งและดำเนินการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

เนื้อหาในส่วนนี้ประกอบด้วยการจัดตั้งและดำเนินการศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ในการจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส ผู้ขอจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ยื่นคำร้องขอจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) พร้อมเอกสารประกอบ โดยผ่านการเห็นชอบของคณะกรรมการประจำจังหวัด นำเสนอต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ขอจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ตั้งอยู่

การจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1) เป็นมัสยิดที่จัดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม
- 2) มีคณะกรรมการบริหารศูนย์

3) มีอาคาร สถานที่ และบริเวณในเขตชุมชนนั้นที่เหมาะสมในการดำเนินการ

4) ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) จะต้องตั้งอยู่ในมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้ง โดยมีมัสยิดที่จดทะเบียนมัสยิดละ 1 แห่ง

เอกสารประกอบการพิจารณา ประกอบด้วย

1) แบบคำร้องขอจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) (แบบ ศก.1)

2) สำเนาทะเบียนมัสยิดที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรอิสลาม

3) สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน/สำเนาทะเบียนบ้าน

4) บัญชีรายชื่อผู้สอน แบบประวัติผู้สมัครเป็นผู้สอน(แบบ ศก.3)

5) แผนผังแสดงที่ตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และมัสยิด

6) รูปถ่ายอาคารศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

7) บัญชีสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

8) บัญชีแสดงจำนวนผู้เรียนแต่ละระดับชั้นของช่วงชั้นเรียน

ขั้นตอนการดำเนินการในการขอจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มีดังนี้

1) ให้ผู้มีามประจำมัสยิดยื่นคำขอพร้อมเอกสารประกอบขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการประจำจังหวัดเพื่อลงนามให้ความเห็นชอบตามแบบฟอร์มเอกสารประกอบให้ถูกต้องครบถ้วนทุกรายการ

2) ยื่นคำขอต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ขอจดทะเบียนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) เพื่อตรวจสอบเอกสารให้ถูกต้องตรงตามข้อเท็จจริง และครบถ้วนตามข้อกำหนดไว้ในเอกสารคำร้องและเอกสารประกอบ

3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงนำเสนอนายทะเบียนออกใบอนุญาตการจัดตั้งศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

4) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดทำทะเบียนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) มอบใบอนุญาตอิหม่ามประจำมัสยิด และรายงานสำนักงานบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในฐานะทะเบียนส่วนกลาง เพื่อการวางแผนการพัฒนา และการอุดหนุนเป็นค่าตอบแทนผู้สอนและค่าบริหารจัดการมัสยิดในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)

การจัดตั้งและดำเนินการมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นมัสยิด ที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม
- 2) มีคณะกรรมการบริหารศูนย์
- 3) มีอาคารสถานที่และบริเวณในเขตชุมชนนั้นที่เหมาะสมในการดำเนินการ

อำนาจหน้าที่ของศูนย์มีดังต่อไปนี้

- 1) จัดการศึกษาอบรม จริยธรรมตลอดจนจัดกิจกรรมด้านศาสนา และประเพณีที่ดีงามของผู้นับถือศาสนาอิสลามตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
- 2) จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์ อิหม่ามประจำมัสยิด ผู้สอน ผู้เรียน
- 3) รายงานผลการจัดการเรียนการสอนประจำปีต่อสำนักงาน

2.3.2. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อเป็นค่าตอบแทนผู้สอนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และค่าบริหารจัดการมัสยิดปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๘

อาศัยอำนาจตามความในข้อ 23 แห่งระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. 2548 และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2548 อนุมัติให้กระทรวงศึกษาธิการดูแลศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ใน 3 จังหวัดแดนภาคใต้แทนกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อเป็นค่าตอบแทนผู้สอนในศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และค่าบริหารจัดการมัสยิดตามประกาศ ณ วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2548 เป็นต้นไปนั้น มีรายละเอียดดังนี้

1) หลักเกณฑ์การให้เงินอุดหนุน มีดังนี้

1.1) ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และผู้สอนที่มีสิทธิได้รับเงินอุดหนุนจะต้องตั้งอยู่ในมัสยิดที่จดทะเบียนจัดตั้งแล้วเท่านั้น โดยจะให้การอุดหนุนไม่เกินมัสยิด 1 แห่ง

1.2) เงินอุดหนุนค่าตอบแทนผู้สอนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และค่าบริหารจัดการมัสยิดแบ่งได้ดังนี้

ที่	จำนวนนักเรียน (คน)	จัดสรรค่าตอบแทนผู้สอน(คน)	ค่าตอบแทนคนละ/เดือน (บาท)	ค่าบริหารจัดการมัสยิด / เดือน (บาท)	รวมเป็นเงิน (บาท)
1	ไม่เกิน 80 คน	2	2,000	1,000	5,000
2	81-120 คน	3	2,000	1,000	7,000
3	121 คนขึ้นไป	4	2,000	1,000	9,000

2) คุณสมบัติผู้สอนในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดี

กา) มีดังนี้

2.1) เป็นผู้มีสัญชาติไทย

2.2) มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

2.3) มีความรู้ทางการศึกษาสายสามัญไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับหรือเทียบเท่าตามที่กำหนดในแผนการศึกษาแห่งชาติ หรือตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาภาคบังคับแล้วแต่กรณี และมีความรู้ด้านศาสนาอิสลามไม่ต่ำกว่าชั้นอิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 3 ของหลักสูตรอิสลามตอนกลาง (มุตาวซซหิเตาะฮ์) หรือเทียบเท่า หรือมีประสบการณ์สอนศาสนาไม่น้อยกว่า 3 ปี โดยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

2.4) เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามแนวทางของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

2.5) ศูนย์การศึกษาประจำมัสยิด (ตาดีกา) ต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาพหุประจำมัสยิด พ.ศ. 2548

3) วิธีการขอรับการอุดหนุนและการเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทน

การขอรับการอุดหนุนและการเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทน ผู้สอนและค่าบริหารจัดการมัธยมต้องดำเนินการดังนี้

3.1) ให้อิหม่ามประจำมัสยิดหรือผู้แทนจัดทำแบบคำขอรับการอุดหนุนตามแบบที่กำหนดจำนวน 3 ชุด โดยสำรวจผู้เรียนและผู้สอน ณ วันที่ 10 มิถุนายน ของทุกปี ส่งก่อนนายทะเบียนที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มัธยมตั้งอยู่ จำนวน 2 ชุด ภายในวันที่ 30 มิถุนายน ของทุกปี

3.2) ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตรวจสอบคุณสมบัติผู้สอนของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ข้อ 3 และรวบรวมแบบคำขอรับการอุดหนุนส่งมายังสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาธิการ ภายในวันที่ 10 กรกฎาคมของทุกปี

3.3) ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการเบิกจ่าย พร้อมทั้งโอนเงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการมัธยมเข้าบัญชีศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และจ่ายเงินค่าตอบแทนให้กับผู้สอนทุกคนเป็นรายเดือน

3.4) ผู้สอนที่มีสิทธิได้รับเงินค่าตอบแทนต้องเป็นผู้สอนอยู่จนถึงเดือนที่ขอเบิก กรณีมีการเปลี่ยนแปลงผู้สอน ให้อิหม่ามประจำมัสยิดแจ้งการเปลี่ยนแปลงต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ศูนย์ตั้งอยู่ ภายใน 7 วัน นับตั้งแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลง

3.5) ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นผู้รวบรวมเอกสารการเบิกจ่ายไว้เป็นหลักฐานในการตรวจสอบ และรายงานการเบิกจ่ายเงินอุดหนุนให้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนทราบ ภายใน ๑๕ วัน ของไตรมาสถัดไป

4) เงื่อนไข

4.1) ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่จัดตั้งตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. ๒๕๔๘ จะตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนที่มัธยมตั้งอยู่

4.2) ผู้สอนและมัธยมที่เป็นศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่เคยได้รับเงินค่าตอบแทนผู้สอนและค่าบริหารจัดการมัธยม ยังคงได้รับการอุดหนุนต่อไป

2.4 หลักสูตรอิสลามศึกษาพหุวัฒนธรรมประจำมัสยิด พ.ศ. 2548/ฮ.ศ.1426⁹ (ฉบับปรับปรุง)

การจัดการเรียนการสอนในศาตึกาปัจจุบันได้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาพหุวัฒนธรรมประจำมัสยิด พ.ศ. 2548/ฮ.ศ. 1426 (ฉบับปรับปรุง) ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวนี้ได้กำหนดกรอบสาระสำคัญเกี่ยวกับความนำ หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ เวลาเรียน การจัดหลักสูตร การจัดเวลาเรียน สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น สื่อการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตร เอกสารหลักฐานการศึกษา การเทียบโอนผลการเรียน และการพัฒนาศักยภาพครู ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ความนำ

อิสลามให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และอิสลามบังคับให้มุสลิมทุกคนศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ดังที่อัลลอฮ์ ได้ตรัสในคัมภีร์ อัล-กุรอาน ซูเราะฮ์ อัล-อะลัก อายะฮ์ที่ 4-5 ความว่า **“ผู้ทรงสอนความรู้ด้วยปากกา และผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”** และท่าน นบีมุฮัมมัด ได้กล่าวในประเด็นการศึกษาเช่นเดียวกันความว่า **“การศึกษาเป็นสิ่งบังคับสำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง”** (รายงานโดยอะหมัดและอิบนุมาญะฮ์)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติในมาตรา 38 ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฎิกฤษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือแตกต่างจากบุคคลอื่น มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน นอกจากนี้ มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 มาตรา 4 กำหนดให้มัสยิดเป็นสถานที่

⁹ ดูรายละเอียดในเอกสารหลักสูตรฉบับเต็มเพิ่มเติม

ซึ่งมุสลิมใช้ประกอบศาสนากิจ โดยจะต้องมีละหมาดวันศุกร์เป็นปกติ และเป็นสถานที่สอนศาสนาอิสลาม และให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีหน้าที่ตามมาตรา 35 (4) ให้สนับสนุนสัปบุรุษในการปฏิบัติศาสนากิจส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและได้กำหนดให้อิหม่ามมีหน้าที่ตามมาตรา 37 (3) (4) (5) ให้อิหม่ามมีหน้าที่แนะนำให้สัปบุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมายอำนวยความสะดวกแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนากิจ และสั่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่บรรดาสัปบุรุษประจำมัสยิด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ตามมาตรา 6 ให้การจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับ การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มาตรา 8 (2) ได้กำหนดให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จากสิ่งที่กล่าวอ้างข้างต้น นับว่าเป็นข้อมูลที่เอื้ออำนวย และให้โอกาสต่อการสอนศาสนาอิสลามภาคบังคับประจำมัสยิดขึ้น เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม และจริยธรรมเป็นบ่าวที่ได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์พร้อมทั้งเป็นคนดีของครอบครัวและสังคม

2) หลักการ

การจัดการหลักสูตรการเรียนรู้สำหรับเยาวชนมุสลิมและการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาฟัรฎูอินประจำมัสยิดในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส และยะลา มีหลักการสำคัญคือ

2.1) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ และความเข้าใจในหลักการภาคบังคับ (ฟัรฎูอิน) ของศาสนาอิสลาม

2.2) เป็นการศึกษาเพื่อปฏิบัติศาสนากิจ และยึดมั่นในหลักศาสนาในการประกอบศาสนากิจ และการดำรงชีวิตประจำวัน

2.3) เป็นการศึกษาที่สนองต่อความต้องการของท้องถิ่น

2.4) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นมุสลิมที่ดี และเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

2.5) เป็นการศึกษาพื้นฐานที่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

2.6) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ได้

3) จุดหมาย

เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความตระหนักในหลักการศรัทธา และปฏิบัติศาสนกิจตามที่ศาสนากำหนด ดังต่อไปนี้

- 3.1) มีความรู้ ความเข้าใจหลักการขั้นพื้นฐานของศาสนาอิสลาม
- 3.2) มีความสามารถในการอ่านและการเขียน
- 3.3) มีนิสัยรักการอ่าน และใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
- 3.4) เป็นมุสลิมที่ดี เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และประเทศชาติ
- 3.5) สามารถนำหลักคำสอนของศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4) โครงสร้าง

กำหนดหลักสูตรเป็น 2 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาของผู้เรียน คือ ช่วงชั้นที่ 1 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1-3 และ ช่วงชั้นที่ 2 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4-6 มีสาระการเรียนรู้ด้านองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ประกอบด้วย 8 รายวิชา คือ 1) อัล-กรุอ่าน 2) อัล-ฮะดีษ 3) หลักศรัทธา 4) ศาสนาบัญญัติ 5) ศาสนาประวัติ 6) จริยธรรม 7) ภาษาอาหรับ และ 8) ภาษามลายู

5) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ 8 สาระ การเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสม ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตัวเอง ตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลุกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งผู้ดำเนินการจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมายมีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

5.1) กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่เป็นครูแนะแนว ให้คำปรึกษาด้านชีวิต

การศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเอง วางแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

5.2) กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียน เป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษาวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

5.3) กิจกรรมส่งเสริมผู้เรียนให้อ่านคล่องแคล่ว และจำอัล-กุรอาน แม่นยำ ให้สนับสนุนการจัดการเรียนการสอน โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับผู้จัดการหลักสูตรให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างทั่วถึง

6) มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรอิสลามศึกษาฟัรฎูอีนประจำมัธยมศึกษา กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ 8 สาระการเรียนรู้ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละสาระการเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นจุดหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

6.1) มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาอิสลามศึกษาฟัรฎูอีนประจำมัธยม เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาอิสลามอิสลามศึกษาฟัรฎูอีนประจำมัธยม สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

6.2) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 3 และอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 6 และถือเป็นการจบหลักสูตรระดับอิสลามตอนต้น

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรอิสลามศึกษาฟัรฎูอีนประจำมัธยมศึกษา กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นขึ้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ผู้จัดการหลักสูตรสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้

7) เวลาเรียน

หลักสูตรอิสลามศึกษาฟัรฎูอีนประจำมัธยมศึกษา กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ ดังนี้

7.1) ช่วงชั้นที่ 1 อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1 - 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 400 - 480 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5 - 6 ชั่วโมง

7.2) ช่วงชั้นที่ 2 อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4 -6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 400 - 480 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4 -6 ชั่วโมง

แต่ละช่วงชั้น เปิดสอนสัปดาห์ละ 2 วัน ๆ ละ 5- 6 ชั่วโมง หรือสัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 2 ชั่วโมง สาระการเรียนรู้ต้องใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้ และการแก้ปัญหา และกิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้นอกสาระการเรียนรู้ 8 สาระ สามารถจัดกิจกรรมการพัฒนาตนตามศักยภาพ

8) การจัดหลักสูตร

หลักสูตรอิสลามศึกษาพหุคูณประจำมัสยิดเป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในการพัฒนาผู้เรียนชั้นอิสลามศึกษาตอนต้น สำหรับผู้เรียนทุกคนที่เป็นสัปปุรุษประจำมัสยิดสามารถปรับใช้ได้กับการจัดการศึกษาในระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

หลักสูตรอิสลามศึกษาพหุคูณประจำมัสยิดที่มัสยิดนำไปใช้จัดการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนนั้นกำหนดโครงสร้างที่เป็นสาระการเรียนรู้ จำนวนเวลาอย่างกว้าง ๆ ผู้เรียนเมื่อเรียนจบ 6 ปี โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาความพร้อม เอกลักษณ์ และคุณลักษณ์อันพึงประสงค์ ทั้งนี้ให้มัสยิดได้จัดทำรายละเอียดรายวิชาในแต่ละสาระการเรียนรู้ให้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่กำหนด

การจัดการหลักสูตรต้องจัดสาระการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 สาระ ในทุกช่วงชั้นให้เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ และระดับพัฒนาการของผู้เรียน โดยจัดหลักสูตรเป็นรายปี

การศึกษาระดับนี้เป็นช่วงแรกเริ่มของการศึกษาศาสนาอิสลาม หลักสูตรที่จัดขึ้นมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ทักษะพื้นฐาน ด้านการอ่าน การเขียน การคิดวิเคราะห์ การติดต่อสื่อสาร และพื้นฐานความเป็นมนุษย์ เน้นการบูรณาการอย่างสมดุลทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และวัฒนธรรม

9) การจัดเวลาเรียน

ให้ผู้จัดการหลักสูตรจัดเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมในแต่ละชั้น ปี แต่ละท้องถิ่น ทั้งการจัดเวลาเรียนสาระการเรียนรู้ 8 สาระ และรายวิชาที่จัดทำเพิ่มเติม รวมทั้งต้องจัดให้มีเวลาสำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนตามความเหมาะสม

การจัดเวลาเรียนสำหรับช่วงชั้นที่ 1 คือ อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 2 คือ อิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4-6 ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนวันละ 5-6 ชั่วโมง ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเช่นเดียวกับการศึกษาในโรงเรียน ผู้เรียนจำเป็นต้องพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อช่วยให้สามารถเรียนวิชาอื่นได้รวมเร็วขึ้น ทักษะเหล่านี้ ได้แก่ ภาษามลายูและภาษาอาหรับ ด้านการอ่าน และการเขียน ดังนั้น การฝึกทักษะด้านการอ่าน และการเขียน จึงควรกำหนดเวลาประมาณร้อยละ 50 ของเวลาเรียนทั้งหมดในแต่ละสัปดาห์ ส่วนเวลาที่เหลือก็ใช้สอนให้ครบทุกวิชา ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วย

10) สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรอิสลามศึกษาพหุวัฒนธรรมประจำมัสยิด กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียน เมื่อเรียนจบหลักสูตรซึ่งกำหนดไว้เฉพาะส่วนที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ สำหรับสาระตามที่ศาสนาบังคับ ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ผู้จัดการหลักสูตรสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ สาระการเรียนรู้อิสลามศึกษามีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

สาระที่ 1 อัล-กุรอาน

- 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักการอ่านอัล-กุรอาน สามารถท่องจำและอธิบายอัล-กุรอาน เพื่อนำไปในการดำเนินชีวิต
- 1.2 ยึดมั่นในหลักคำสอนอัล-กุรอาน และนำมาปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2 อัล-ฮะดีษ

- 2.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญ สามารถท่องจำอัล-ฮะดีษ และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต
- 2.2 ยึดมั่นหลักคำสอนอัล-ฮะดีษ และนำไปปฏิบัติตามในการดำเนินชีวิต

สาระที่ 3 หลักศรัทธา

- 3.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญ หลักฐานของหลักศรัทธา และโทษของการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ การสิ้นสภาพจากการเป็นมุสลิม เพื่อเป็นบ่าวที่ยำเกรงและภักดีต่ออัลลอฮ์
- 3.2 ยึดมั่นในหลักศรัทธา นำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และสามารถแก้ปัญหาสังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สาระที่ 4 ศาสนบัญญัติ

4.1 เข้าใจกฎ หลักการ และบทบัญญัติอิสลามเกี่ยวกับอิสลามเกี่ยวกับอิบาอะฮ์ มุอามาละฮ์และอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติศาสนกิจ และดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

4.2 เห็นคุณค่า ปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลาม และสามารถนำวิเคราะห์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของเหตุและผล

สาระที่ 5 ศาสนประวัติ

5.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของประวัติศาสตร์อิสลามในแต่ละยุค สมัยบิและคอลลีฟะฮ์รอชิดีน

5.2 มีความภาคภูมิใจในการมีวิถีชีวิตตามแนวทางของศาสนา

สาระที่ 6 จริยธรรม

6.1 เข้าจริยธรรมอิสลาม สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคน บำเพ็ญประโยชน์ต่อครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

6.2 ยึดมั่นและปฏิบัติตามจริยธรรมอิสลามในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

สาระที่ 7 ภาษาอาหรับ

เข้าใจกระบวนการฟัง ดู พูด อ่าน และเขียน เห็นคุณค่า และมีทักษะในการใช้ ภาษาอาหรับ เพื่อการเรียนรู้ ค้นคว้า ตีความบทบัญญัติอิสลาม และสื่อความหมาย

สาระที่ 8 ภาษามลายู

เข้าใจกระบวนการฟัง ดู พูดอ่าน และเขียน เห็นคุณค่า และมีทักษะในการใช้ภาษามลายู เพื่อการเรียนรู้ สื่อความหมาย และค้นคว้าความรู้จากแหล่งวิชาการเกี่ยวกับศาสนาอิสลามอย่างสร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพ

11) การจัดการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนด แนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และ

พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

ฉะนั้น ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ และเป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหา และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ของความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาพิธีฎออื่นประจําสมัย นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญาพัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการรับรู้เข้าใจและคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหา ข้อขัดแย้งทางอารมณ์ ได้ถูกต้องเหมาะสม

การเรียนรู้สาระการเรียนรู้ต่างๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบ/วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเองจาก ผู้สอนการเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้บูรณาการการเรียนรู้คุณธรรม

ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการ การจัดการ กระบวนการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การบูรณาการเป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดครูเป็นหลักโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พร้อมนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างสาระการเรียนรู้มาบูรณาการ ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ

12) แนวทางจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น

การจัดการเรียนรู้ต้องสนองตอบต่อความจำเป็นที่เหมาะสมของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ในแต่ละคาบเรียนนั้นไม่ควรใช้เวลานานเกินความสนใจของผู้เรียน ต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกกลุ่มสาระในลักษณะบูรณาการ ที่มีภาษาอาหรับ และภาษามลายูเป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริง มีความสุข และปฏิบัติถูกต้อง เพื่อพัฒนาพื้นฐานการติดต่อสื่อสาร ทักษะพื้นฐานในการคิด

13) สื่อการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาพหุวัฒนธรรมประจำสมัยนี้ มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักคำสอนที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ เรียนรู้ได้จากสื่อการเรียน และแหล่งประเทศชาติ รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ชุมชนและอื่น ๆ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือนำสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวและในระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ และแหล่งความรู้ โดยเฉพาะหนังสือเรียนควรมีเนื้อหา สาระ ครอบคลุมตลอดช่วงชั้น สื่อสิ่งพิมพ์ควรจัดให้มีอย่างเพียงพอ ทั้งนี้ควรให้ผู้เรียนสามารถยืมได้จากศูนย์สื่อหรือห้องสมุดของสถานศึกษา

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ควรมีความหลากหลาย และถูกต้อง ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และอื่นๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ลึกซึ้ง และต่อเนื่องตลอดเวลา เพื่อให้การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นไปที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาอิสลามศึกษา ควรดำเนินการดังนี้

- 1) จัดทำ และจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
- 2) ศึกษา ค้นคว้า เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 3) จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และสำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน
- 4) ศึกษาวิธีการเลือก และการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสม หลากหลาย และสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
- 5) ศึกษาวิธีการวิเคราะห์ และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นเองและที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีกระบวนการวิเคราะห์ และประเมินสื่อการเรียนรู้ที่ใช้อยู่กันอย่างสม่ำเสมอ
- 6) จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อสารการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสถานศึกษา และในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้

7) จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ เชื่อมโยง และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ระหว่างมัธยมศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น ๆ

8) จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน เกี่ยวกับสื่อ และการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ

14) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้คุณใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้ อย่างเต็มศักยภาพ

สถานศึกษาประจำมัธยมในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาจะต้องจัดทำหลักเกณฑ์ และแนวปฏิบัติในการวัดผล และการประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการประเมิน ทั้งใช้ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา และระดับจังหวัด ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณธรรมของผู้เรียนแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน จุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/เพียงใด ดังนั้น การวัด และประเมินผลจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ควบคู่ไปในกิจกรรมเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การร่วมกิจกรรมและผลงานจากโครงงานหรือแฟ้มสะสมผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือ ตัวผู้เรียนครู ผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย

การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อดูความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดเป็นรายชั้นปี และช่วงชั้น สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเรียน การสอน และคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้รวมทั้งนำผลการประเมินรายช่วงชั้นไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินใหม่

การประเมินคุณภาพระดับจังหวัด สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 3 อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับจังหวัด ในสาระการเรียนรู้

15) เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตร

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาฟรีกูอินประจำมัสยิด ซึ่งใช้เวลาประมาณ 6 ปี ผู้เรียนจะสามารถจบการศึกษาระดับชั้นอิสลามศึกษาตอนต้น โดยผู้เรียนต้องผ่านการศึกษาระดับชั้นตามเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- 2) ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- 3) ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด

16) เอกสารหลักฐานการศึกษา

ผู้จัดการหลักสูตรต้องพิจารณาจัดทำเอกสารการประเมินผลการเรียนเพื่อใช้ประกอบการดำเนินงานด้านการวัด และประเมินผลการเรียนตามที่เห็นสมควร เช่น เอกสารแสดงผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แบบบันทึกผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในรายวิชาต่าง ๆ แบบรายงานการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นรายบุคคล ระเบียบสะสมแสดงพัฒนาการด้านต่าง ๆ และแบบแสดงผลการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นต้น

17) การเทียบโอนผลการเรียน

ให้ผู้จัดการหลักสูตรสามารถเทียบโอนผลการเรียนผู้เรียน โดยการนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ มาเทียบโอนเป็นผลการเรียนของหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง ในระดับที่กำลังศึกษาอยู่ การพิจารณาการเทียบโอน สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ดังนี้

- 1) พิจารณาหลักฐานการศึกษา ซึ่งจะใช้ข้อมูลที่แสดงความรู้ความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

2) พิจารณาจากความรู้ และประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง การทดสอบการสัมภาษณ์ ฯลฯ

3) พิจารณาจากความสามารถ และปฏิบัติได้จริง ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบที่กำหนด

18) การพัฒนาศักยภาพครู

การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอน ถือเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และผู้จัดการหลักสูตร ที่จะพัฒนาให้เป็นครูมืออาชีพ โดยศึกษาวิเคราะห์ระบบต่าง ๆ ของสถานศึกษาอย่างมีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร รวมทั้งระบบการเรียน การสอน การวัดและการประเมินผล การวิเคราะห์ครูผู้สอนในด้านความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ตลอดจนเจตคติที่มีต่อการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับพิจารณาสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพของครูอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาศักยภาพครูให้มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ ปฏิบัติหน้าที่โดยใช้กระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ อาศัยความร่วมมือของครูแกนนำ ครูต้นฉบับ และสถาบันการศึกษาชั้นสูง เช่น คณะครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยของรัฐหรือเอกชนและชมรมวิชาชีพ ซึ่งจะช่วยพัฒนาครูให้มีศักยภาพในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาฟัรฎูฮ์อินประจำมัสยิด มีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ กำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การกำกับ ติดตามประเมิน และรายงานผลการจัดการศึกษา เป็นกระบวนการที่เป็นกลไกหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษาให้ปฏิบัติตามที่มาตรฐานกำหนด โดยต้องการดำเนินการที่เป็นระบบเครือข่าย ครอบคลุมทั้งหน่วยงานภายใน และภายนอก ตั้งแต่ระดับจังหวัด และสถานศึกษา ในรูปแบบของคณะกรรมการที่มาจากบุคคลทุกระดับ และทุกอาชีพ ในการกำหนด ดูแลและประเมินผล ต้องมีการรายงานผลจากทุกระดับให้ทุกฝ่ายรวมทั้งประชาชนทราบ เพื่อค้นหาแนวร่วมในการพัฒนาคุณภาพต่อไป

โดยสรุป การดำเนินงานของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาคีกา) ในปัจจุบันนั้นมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาคีกา)ในจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. 2548 โดยในระเบียบได้ระบุไว้อย่างชัดเจนถึงโครงสร้างการบริหารและคณะกรรมการบริหารศูนย์ ในการจัดตั้งและดำเนินการของศูนย์ก็ต้องผ่านการเห็นชอบจากคณะกรรมการประจำจังหวัด การจัดการเรียนการสอนก็มีการ

ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาฟรีฎอีนประจำมัสยิด พ.ศ. 2548/ ฮ.ศ. 1426 (ฉบับปรับปรุง) ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวได้บรรยายละเอียดของสาระสำคัญไว้อย่างชัดเจน

2.5 ทฤษฎีระบบ

เนื้อหาในส่วนนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดและองค์ประกอบของทฤษฎีระบบ จากนั้นจะนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีระบบที่ใช้เพื่อการวิจัยในครั้งนี้

2.5.1 แนวคิดทฤษฎีระบบ

การนำเอาแนวความคิดเชิงระบบเข้ามาใช้ในการบริหาร เกิดจากการที่ปัจจุบันองค์การมีการขยายตัวสลับซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้น การที่จะพิจารณาพฤติกรรมขององค์การในทุกแง่มุมจึงเป็นสิ่งที่ยาก นักทฤษฎีบริหารสมัยใหม่ จึงหันมาสนใจการศึกษาพฤติกรรมขององค์การ เพราะองค์การเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม (หลักและกระบวนการบริหาร, ม.ป.ป.)

Hoy and Miskel (2001) ได้จำแนกกลุ่มแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาทฤษฎีระบบโดยอาศัยฐานคิดจาก Scott (1992,1998) อ้างถึงใน Hoy and Miskel, : 2001: 10-18) ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มทฤษฎีระบบเชิงเหตุผล (Rational System) หรือโมเดลระบบเชิงจักรกล (Machine Model) มีที่มาจากแนวคิดทฤษฎีองค์การยุคดั้งเดิมที่เน้นความเป็นวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์หรือความเป็นเหตุเป็นผล และการปฏิบัติงานที่สามารถบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

2. กลุ่มทฤษฎีระบบเชิงธรรมชาติ (Natural System) หรือโมเดลระบบเชิงออร์แกนิก (Organic Model) ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของโมเดลระบบเชิงเหตุผล กลุ่มทฤษฎีระบบเชิงธรรมชาติซึ่งมีที่มาจากวิธีการเชิงมนุษยสัมพันธ์มีแนวคิดที่ตรงข้ามกับกลุ่มแรก

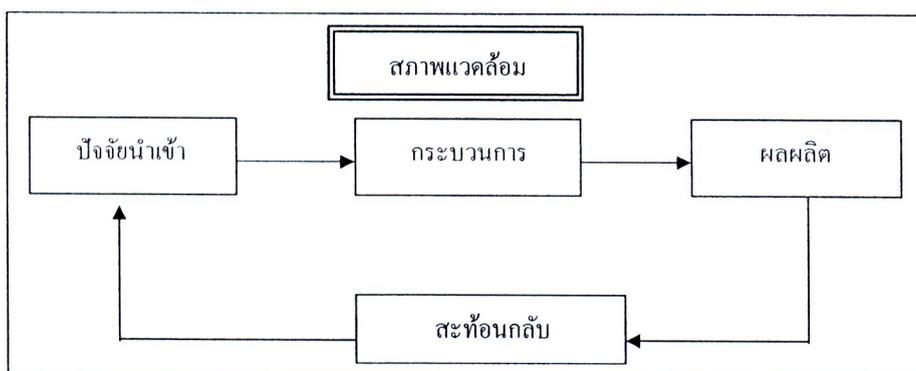
3. กลุ่มแนวคิดทฤษฎีระบบเปิด (Open system) หรือโมเดลระบบเชิงบูรณาการ (Integration) มีแนวคิดว่า พฤติกรรมองค์การไม่อาจที่จะแยกจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม การแข่งขัน ทรัพยากร และความกดดันทางการเมืองจากสภาพแวดล้อมภายนอกมีผลกระทบต่อการทำงานภายในองค์การ กลุ่มทฤษฎีระบบเปิดถือว่า องค์การมีความเป็นระบบเปิด ทั้งนี้เพราะองค์การได้รับตัวป้อนจากสิ่งแวดล้อม ส่งผ่านสู่กระบวนการแปรรูปแล้วให้ผลลัพธ์ออกมา

จากทฤษฎีระบบทั้ง 3 ข้างต้น จะเห็นได้ว่า กลุ่มทฤษฎีระบบเชิงเหตุผลจะไม่ให้ความสำคัญต่อมิติความต้องการของปัจเจกบุคคลและความสัมพันธ์ทางสังคม ในขณะที่กลุ่มทฤษฎีระบบเชิงธรรมชาติหรือมนุษยสัมพันธ์ได้มองข้ามมิติความเป็นทางการ จึงทำให้ทฤษฎีทั้งสองต่างมีข้อจำกัดซึ่งกันและกัน ทฤษฎีระบบเปิด (Open System) จึงถือได้ว่า เป็นทฤษฎีที่ได้กำหนดแนวทางการศึกษาในลักษณะบูรณาการแนวคิดของทั้งทฤษฎีระบบเชิงเหตุผลและเชิงธรรมชาติ มององค์การ

ทางการศึกษาเป็นระบบที่มีการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก จึงมีความเหมาะสมในการนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการศึกษาระบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำจังหวัด (ตาดีกา) ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

กมล รอดคล้าย (2536:90) ได้สังเคราะห์ความหมายของระบบที่นักวิชาการ เช่น (Hicks, 1972; Kindred, 1980; Johnson, 1984; Lucus, 1985; Kast and Rosenzweig, 1985; Longenecker, 1969; อุทัย บุญประเสริฐ, 2526 อ้างถึงใน กมล รอดคล้าย, 2536:90) แล้วได้นิยามระบบคือ ระบบจะประกอบด้วยส่วนประกอบต่างๆ ที่สัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกัน เพื่อกระทำการกิจกรรมบางสิ่งบางอย่างต่อเนื่องให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ระบบจะประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ หน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบ และการดำเนินการตามหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกัน ทั้งนี้ระบบจะมีองค์ประกอบและคุณลักษณะอย่างน้อย 4 อย่าง คือ สภาพแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ตามเป้าหมายที่วางไว้ตามแผนภาพที่ 2.1

ภาพประกอบที่ 2.1 การส่งผ่านของระบบองค์การและความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม

1. ระบบจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกที่ล้อมรอบระบบ
2. ระบบจะต้องมีจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายของระบบการศึกษาคือผู้สำเร็จการศึกษาที่มีคุณภาพ
3. ระบบจะต้องมีกฎหรือระเบียบของระบบเอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของระบบ คือ ระบบมีแนวโน้มที่จะรักษาไว้ซึ่งสถานภาพอันมั่นคงของระบบเอง ด้วยเหตุนี้ระบบจึงต้องมีรูปแบบที่แน่นอนคงที่สำหรับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ภายในระบบ หรือระบบย่อย ดังนั้นการมีกฎหรือระเบียบจึงเป็นเรื่องภายในระบบ

4. ระบบจะต้องมีกลไกในการแก้ไขปรับปรุงตนเอง (Self Correction) การที่ระบบปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่ผิดปกติอาจก่อให้เกิดสภาพการปฏิบัติงานภายในระบบผิดไปภายใต้สถานการณ์ที่เป็นปกติ ระบบจะทำหน้าที่ปรับตัวระบบเองให้เหมาะสมกับสถานการณ์ใหม่ ความสามารถในการปรับตัวนี้สามารถอธิบายได้โดยใช้ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับผลย้อนกลับ และในขณะที่ระบบสร้างผลออกมา ระบบก็จะรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้รับจากสิ่งแวดล้อมที่เรียกว่า ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ซึ่งจะกลับมาเป็นปัจจัยนำเข้าอีกครั้ง

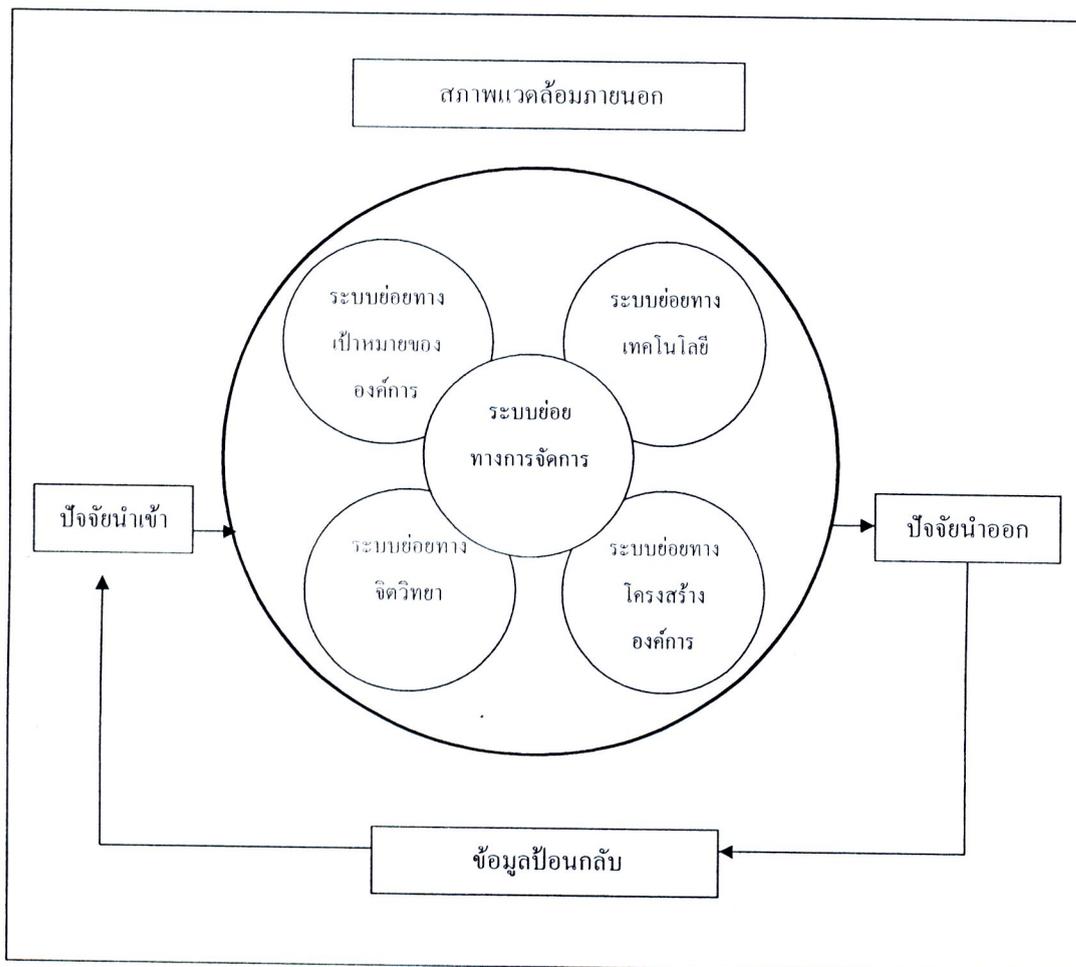
2.5.2 องค์ประกอบของระบบ

จากความคิดระบบข้างต้น ในฐานะที่องค์การเป็นระบบ องค์การจึงประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อผลรวมขององค์การ ดังนั้น ในการวิเคราะห์องค์การโดยใช้ความคิดระบบ จะพิจารณาองค์ประกอบดังกล่าวนี้ที่มีต่อกันภายใต้สภาพแวดล้อมขององค์การตามแนวคิดระบบองค์การของ Kast and Rosenzweig (1985) และแนวคิดระบบสังคมของ Hoy and Miskel (2001) และนักวิชาการอื่นๆ ดังนี้

Kast and Rosenzweig (1985) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับระบบขององค์การว่า ระบบองค์การจะประกอบด้วย สภาพแวดล้อมภายนอก ปัจจัยนำเข้า กระบวนการซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยทางเป้าหมายขององค์การ ระบบย่อยโครงสร้างขององค์การ ระบบย่อยทางเทคโนโลยี ระบบย่อยทางจิตวิทยา และระบบย่อยทางการจัดการ ปัจจัยนำออก และข้อมูลป้อนกลับ (ดูแผนภาพ 2.2) ส่วน Hoy and Miskel (2001) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับระบบสังคมโรงเรียน (School Social System) คือ ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมภายนอกระบบ ตัวป้อน กระบวนการซึ่งประกอบด้วย ระบบย่อยทางโครงสร้าง ระบบย่อยทางบุคคล ระบบย่อยทางวัฒนธรรม ระบบย่อยทางการเมือง ระบบย่อยทางการเรียนการสอน ผลลัพธ์ของระบบ และกลไกการย้อนกลับทั้งภายในและภายนอกระบบ (ดูแผนภาพ 2.3)

จากแนวคิดเชิงระบบที่นำเสนอโดย Kast and Rosenzweig และ Hoy and Miskel พบว่า หากพิจารณาองค์ประกอบโดยรวมของระบบขององค์การทั่วไปและระบบขององค์การโรงเรียนจะประกอบด้วย สภาพแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ปัจจัยนำออก และผลย้อนกลับ แต่เนื่องจากแนวคิดเชิงระบบของ Kast and Rosenzweig ใช้สำหรับองค์การทั่วไป ส่วนของ Hoy and Miskel ใช้สำหรับองค์การทางการศึกษาจึงมีรายละเอียดของระบบย่อยในส่วนของกระบวนการที่แตกต่างกัน

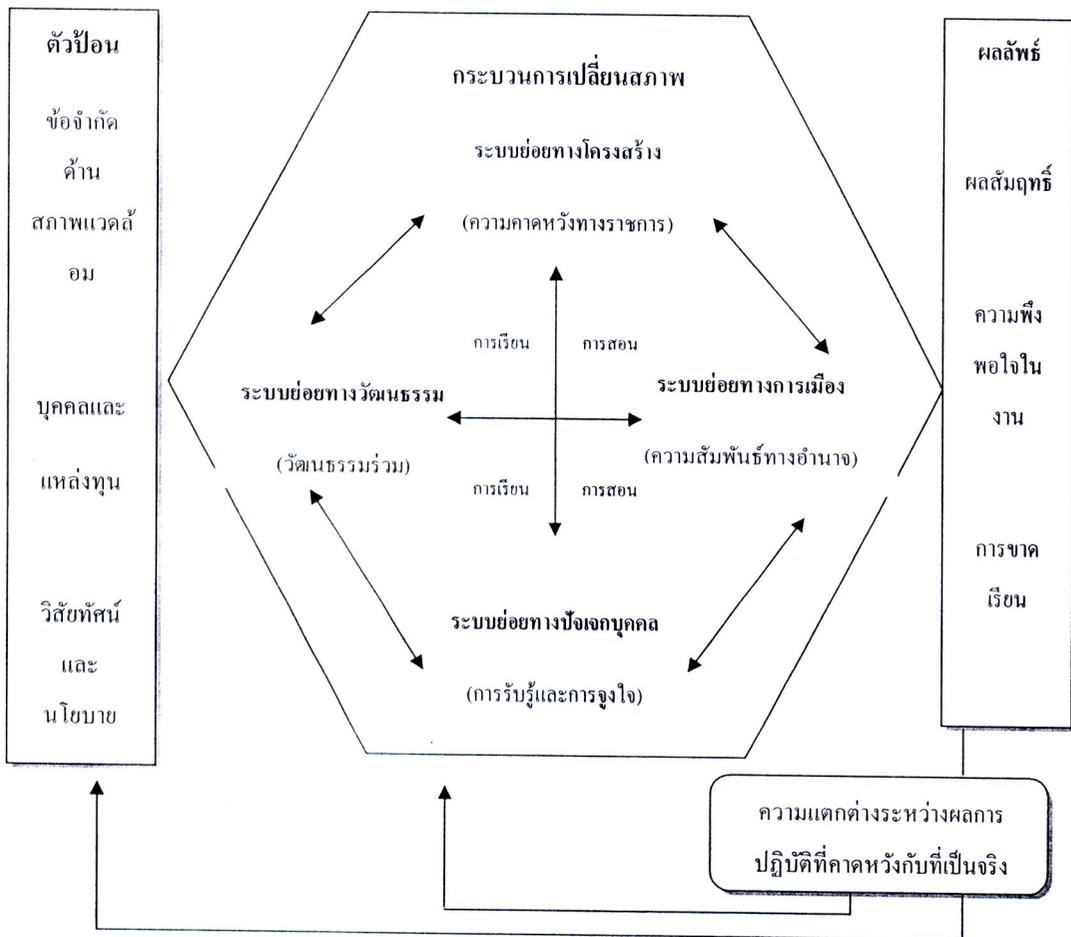
ภาพประกอบที่ 2.2 ระบบองค์กร

ที่มา Kast and Rosenzweig (1985)

ภาพประกอบที่ 2.3 โมเดลระบบสังคมโรงเรียน

สิ่งแวดล้อม

ที่มา Hoy and Miskel (2001)

2.5.2.1 สภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อม หมายถึงทุกสิ่งที่อยู่ภายนอกอาณาเขตองค์กร อำนาจ ธีระวนิช (2547:65) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมองค์กรว่า เป็นพลังงานและเงื่อนไขทั้งหมดที่มีศักยภาพในการสร้างผลกระทบต่อการทำงานและนำมาซึ่งความสำเร็จและความล้มเหลวในการบรรลุเป้าหมายองค์กร นอกจากนี้ เขายังได้กล่าวอีกว่า สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านนวัตกรรมทางเทคโนโลยี โลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กระแสจริยธรรม และทุนทรัพยากรมนุษย์ จะส่งผลกระทบต่อวิธีการ

ปฏิบัติทางการจัดการ ดังนั้น องค์การจำเป็นต้องเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ดังกล่าวนี้

สภาพแวดล้อมองค์การสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือสภาพแวดล้อมภายใน (Internal Environment) และสภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) โดยองค์การจะนำเอาทรัพยากรทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ และไม่ใช่มนุษย์ (ปัจจัยป้อนเข้า) มาจากระบบที่ใหญ่กว่า (สภาพแวดล้อมภายนอก) จากนั้นจะเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงในองค์การ (สภาพแวดล้อมภายใน) อันจะนำไปสู่ผลผลิตหรือบริการที่ต้องการ (ปัจจัยป้อนออก) ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวผู้บริหารต้องประสานกิจกรรมทั้งหมดภายในองค์การเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ต้องการ (วิโรจน์ สารัตนะ, 2545)

สภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารองค์การมี 2 ลักษณะคือ สภาพแวดล้อมทั่วไป ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและกฎหมาย ด้านวัฒนธรรมและสังคม และด้านความเป็นสากล (Bartol and others, 1998 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารัตนะ, 2545) และสภาพแวดล้อมในงาน ประกอบด้วย ปัจจัยหรือพลังภายนอกองค์การที่มีผลสำคัญต่อการตัดสินใจทางการบริหาร (Hellriegel and Slocum, 1982 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารัตนะ, 2545) สภาพแวดล้อมภายนอกจะมีลักษณะและสภาพการณ์ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละเวลาและสถานที่ อิทธิพลของสภาพแวดล้อมเกิดจากข้อจำกัดของสภาพแวดล้อม 4 ด้าน คือ ด้านการศึกษาหรือด้านเทคโนโลยี ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านกฎหมายและการเมือง และด้านเศรษฐกิจ

ทั้งนี้สภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้จะส่งผลต่อการกำหนดเป้าหมาย เทคโนโลยี โครงสร้างองค์การ จิตวิทยาสังคม กระบวนการจัดการ และระบบต่างๆ ภายในองค์การอันจะส่งผลไปสู่ประสิทธิภาพขององค์การในที่สุด (Farmer and Richman, 1970:35 อ้างถึงในกมล รอดคล้าย, 2536)

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมองค์การ โรงเรียน Hoy and Miskel (2001) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมมีผลต่อโครงสร้างหน้าที่ของโรงเรียน สภาพแวดล้อมเป็นที่มาของแหล่งพลัง ทรัพยากร ค่านิยม เทคโนโลยี ความต้องการ และประวัติศาสตร์ ซึ่งจะเป็นทั้งข้อจำกัดและปัจจัยส่งเสริมการดำเนินงานของโรงเรียน ในการระบุว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมใดบ้างที่ส่งผลการดำเนินงานขององค์การทางการศึกษานั้น Hoy and Miskel (2001) ได้กล่าวว่า นอกเหนือจากตัวแปรสภาพแวดล้อมทางสังคม กฎหมาย เศรษฐกิจ การเมือง ลักษณะประชากร และเทคโนโลยีแล้ว ตัวแปรด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ปกครอง ผู้จ่ายภาษี สหภาพ องค์การทางกฎหมาย วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย กฎหมายชาติ สำนักงานรับรองมาตรฐาน และสมาคมการศึกษา ล้วนมีผลโดยตรงต่อโรงเรียนแม้ผลที่เกิดขึ้นยังไม่สามารถยืนยันเชิงประจักษ์ได้ก็ตาม

2.5.2.2 ปัจจัยนำเข้า

ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรต่างๆ เช่นคน วัสดุอุปกรณ์ เงิน ข้อมูลสารสนเทศ ที่จำเป็นต่อกระบวนการผลิตหรือให้บริการ (วิโรจน์ สารัตนะ, 2545) องค์กรจะจัดหาทรัพยากร เช่นวัตถุดิบ เงินทุน และบุคลากรที่มีทักษะเพื่อการผลิตและบริการ โดยองค์กรจะรวบรวมทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการแปรสภาพ (อำนาจ ชีระวนิช, 2547)

สำหรับปัจจัยนำเข้าในองค์ทางการศึกษา จะประกอบด้วย บุคคล แหล่งทุน วิสัยทัศน์ นโยบาย วัสดุอุปกรณ์ วิธีการหรือนวัตกรรม อาคารสถานที่ หลักสูตร (Hoy and Miskel, 2001 และกมล รอดคล้าย, 2536) ปัจจัยนำเข้าเหล่านี้ถือเป็นส่วนประกอบสำคัญของระบบการจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ

2.5.2.3 กระบวนการ

กระบวนการเป็นขั้นตอนของการนำปัจจัยนำเข้ามาทำการเปลี่ยนแปลงรูปโดยผ่านกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้ได้ผลผลิตซึ่งในองค์ทั่วไปได้แก่ ผลิตภัณฑ์หรือสินค้า ส่วนในองค์การทางการศึกษา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาและคุณภาพการจัดการศึกษา ในขั้นของกระบวนการจัดการของระบบจะมีระบบย่อยๆ ที่ทำหน้าที่สัมพันธ์ต่อกัน เนื้อหาในส่วนนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับระบบย่อยต่างๆ ตามแนวคิดของ Kast and Rosenzweig (1985) และ Hoy and Miskel (2001) ดังนี้

1) กระบวนการระบบของ Kast and Rosenzweig (1985)

กระบวนการของระบบที่เสนอโดย Kast and Rosenzweig (1985) ประกอบด้วยระบบย่อย ได้แก่ ระบบย่อยเป้าหมายขององค์กร ระบบย่อยของโครงสร้างขององค์กร ระบบย่อยทางเทคโนโลยี ระบบย่อยทางจิตวิทยา และระบบย่อยทางการจัดการ ซึ่งมีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

1.1) ระบบย่อยเป้าหมายขององค์กร

เป้าหมายขององค์กร (Goal) หมายถึง สภาพที่พึงประสงค์ที่องค์กรพยายามดำเนินการเพื่อให้บรรลุผล ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น เป้าหมายองค์กรในระดับที่มีความหมายกว้างๆ ทั่วไป (Official Goal) และเป้าหมายองค์กรในระดับเฉพาะเจาะจงลงไป (Actual Operational Goal) (Etzioni, 1964:6 อ้างถึงใน กมล รอดคล้าย, 2536:74) เป้าหมายประเภทแรกจะไม่ทิศทางที่แน่ชัด จึงทำให้เป็นการยากที่จะระบุกิจกรรมหรือแผนงานที่จะนำไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมายของเป้าหมายที่กล่าวไว้อย่างกว้างๆ ไว้ จึงมีความจำเป็นต้องวิเคราะห์และกำหนด

เป้าหมายดังกล่าวออกเป็นวิธีการต่างๆ ที่สามารถแปลงไปสู่การปฏิบัติที่สามารถบรรลุเป้าหมายเฉพาะหรือเป้าหมายเชิงปฏิบัติได้ (Kast and Rosenzweig, 1985:186) นอกจากนี้ เป้าหมายขององค์กรหรือผลลัพธ์สุดท้ายที่องค์กรต้องการให้บรรลุ ยังสามารถจำแนกออกเป็น 3 ระดับ คือ เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Goals) เป้าหมายเชิงยุทธวิธี (Tactical Goals) และเป้าหมายเชิงปฏิบัติการ (Operational Goals) เป้าหมายทั้งสามระดับจะมีความสัมพันธ์แบบสายโซ่ระหว่างวิถีทางกับจุดหมาย (Means-end Chain) กล่าวคือ การบรรลุจุดหมายเชิงปฏิบัติการจะส่งผลต่อการบรรลุจุดหมายเชิงยุทธวิธี และการบรรลุจุดหมายเชิงยุทธวิธีจะส่งผลต่อการบรรลุจุดหมายเชิงยุทธศาสตร์ และท้ายที่สุดบรรลุจุดหมายเชิงยุทธศาสตร์ จะส่งผลต่อความสำเร็จตามภารกิจขององค์กรโดยรวม (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2545:36) อย่างไรก็ตาม ในการที่จะบรรลุเป้าหมายขององค์กรนั้น องค์กรควรกำหนดเป้าหมายในลักษณะที่ทำนายและมีความชัดเจน กระตุ้นให้บุคลากรได้ใช้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ อาศัยความร่วมมือจากบุคลากร และต้องมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวกับเป้าหมายอย่างฉลาดจึงจะช่วยให้เกิดจุดเน้นและการรวมพลังกันขึ้นในองค์กร (อำนาจ ธีระวณิช, 2547)

1.2) ระบบย่อยโครงสร้างขององค์กร

โครงสร้างองค์กรหมายถึงแบบแผนที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่างๆ ขององค์กร (Kast and Rosenzweig, 1985:234) โครงสร้างองค์กรจะเกี่ยวข้องกับระบบการติดต่อสื่อสารและอำนาจการบังคับบัญชาที่เชื่อมต่อกันและกลุ่มคนเข้าด้วยกันเพื่อทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายขององค์กร โครงสร้างองค์กรทำให้รู้เครือข่ายของงาน การรายงาน และความสัมพันธ์ระหว่างคนและกลุ่มคน (เสนาะ ดิยาวั, 2543:120) เสนาะ ดิยาวั (2543:121) ได้กล่าวถึงลักษณะโครงสร้างองค์กรที่เป็นทางการว่า จะต้องมีการแบ่งงาน ความรับผิดชอบ มีสายการบังคับบัญชา ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าตำแหน่งใดใครสั่งงาน และคนใดต้องรายงานต่อใคร มีช่องทางการติดต่อสื่อสารกัน มีหน่วยงานหลัก อันแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งงานที่สำคัญขององค์กร และมีระดับของการบริหาร ซึ่งแสดงให้เห็นการบังคับบัญชางานในแนวดิ่ง

โดยทั่วไป โครงสร้างขององค์กรจะกำหนดถึงสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ (Kast and Rosenzweig, 1985:235)

- 1) แบบแผนที่เป็นทางการของความสัมพันธ์และหน้าที่ ในลักษณะที่เป็นแผนภูมิ (Organization Chart) และรายละเอียดของงาน (Job Description)
- 2) การกำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมหรือภารกิจที่หน่วยงานหรือบุคคลในหน่วยงานจะต้องกระทำ
- 3) กำหนดวิธีการประสานระหว่างกิจกรรมหรือภารกิจต่างๆ

- 4) แสดงถึงอำนาจ (Power) สถานะ (Status) และความสัมพันธ์ตามลำดับชั้น (Hierarchical Relationship) ขององค์การ

ในฐานะที่องค์การเป็นระบบที่มีสัมพันธ์ภาพกับสภาพแวดล้อมและระบบย่อยอื่นๆ การกำหนดโครงสร้างองค์การที่มีประสิทธิภาพย่อมต้องคำนึงความเหมาะสม มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาโครงสร้างตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกและระบบย่อยๆ ต่างภายในองค์การ เช่น ระบบการตัดสินใจ การบังคับบัญชา ระบบข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมดุลสามารถสนองวัตถุประสงค์ขององค์การได้ตลอดเวลา กมล รอดคล้าย (2536) ได้กล่าวไว้ว่า ในการศึกษาขององค์การในลักษณะที่เป็นระบบ ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างที่สัมพันธ์กับระบบย่อยอื่นๆ อันเป็นผลจากมิติที่สัมพันธ์กันของโครงสร้างองค์การตามแนวตั้ง (Vertical Level) ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การบังคับบัญชาตามลำดับชั้น และโครงสร้างตามแนวนอน (Horizontal Level) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติในระดับต่างๆ นั้น ได้นำไปสู่การศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การจัดองค์การ การจัดแผนงาน การจัดสายการบังคับบัญชา การกำหนดขอบเขตหรือขนาดของการควบคุมงาน การแบ่งงานและการกำหนดความรู้ความสามารถเฉพาะในการทำงาน อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่งงานในองค์การ การจัดระบบติดต่อสื่อสารและประสานงานในองค์การ ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ในองค์การ เป็นผลทำให้เกิดรูปแบบต่างๆ ขององค์การซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

- 1) โครงสร้างองค์การตามแบบสายการบังคับบัญชา (Line Structure)
- 2) โครงสร้างองค์การตามแบบผสมผสานสายงานหลักและสายงานที่ปรึกษา (Line and Staff Structure)
- 3) โครงสร้างองค์การตามลักษณะงานและหน้าที่ (Functional Structure)
- 4) โครงสร้างองค์การแบบผสม (Matrix Structure)

จากการที่โครงสร้างองค์การเป็นระบบย่อยหนึ่งขององค์การที่มีความสัมพันธ์กับระบบย่อยอื่นๆ การจัดโครงสร้างองค์การให้มีความเหมาะสม สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ จะสามารถนำองค์การไปสู่จุดหมายที่กำหนด

1.3) ระบบย่อยทางเทคโนโลยี

เทคโนโลยี หมายถึง ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการ ระบบ วิธีการ เครื่องจักร คอมพิวเตอร์และเครื่องมือที่ใช้ในการออกแบบและการผลิต (อำนาจ ชีระวนิช, 2547:639) นอกจากนี้ เทคโนโลยียังหมายถึงการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อวัตถุประสงค์ขององค์การบรรลุผล เทคโนโลยีมีสองลักษณะ คือเทคโนโลยีที่

สามารถจับต้องได้ ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องจักร และที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ปัญญาความรู้ กระบวนการที่ใช้ในการแก้ปัญหาเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิต (Kast and Rosenzweig, 1985:208)

การนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในองค์กรจะส่งผลกระทบต่อผลผลิต วิธีการทำงาน ตลอดจนบุคคลในองค์กร ดังนี้ (กมล รอดคล้าย, 2536)

- 1) เทคโนโลยีทำให้ผลผลิตสูง
- 2) เทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อโครงสร้างของงาน เช่น จากการทำงานด้วยมือ มาเป็นการทำงานด้วยเครื่องจักรหรือคอมพิวเตอร์
- 3) เทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อทัศนคติ พฤติกรรมการรวมกลุ่มคน ขนาดของกลุ่มคน และรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ของบุคลากรในหน่วยงาน
- 4) เทคโนโลยีมีผลต่อพื้นฐานโครงสร้างองค์กร

จากแนวคิดของเทคโนโลยีข้างต้น เมื่อนำมาใช้ในความหมายขององค์การทางการศึกษา จึงหมายถึง เครื่องมืออุปกรณ์ สื่อต่างๆ รวมถึงองค์ความรู้และวิธีการต่างๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเอื้ออำนวยให้การดำเนินการจัดการศึกษาสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด

1.4) ระบบย่อยทางจิตวิทยา

ระบบย่อยทางจิตวิทยาเป็นระบบย่อยในองค์กรซึ่งประกอบด้วย ลักษณะหรือพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล (Individual) และของกลุ่ม (Group) ซึ่งประกอบด้วย บุคลิกภาพ ทัศนคติ การรับรู้ แรงจูงใจ กระบวนการกลุ่ม ภาวะผู้นำ การสื่อสาร และความสัมพันธระหว่างบุคคล (Kast and Rosenzweig, 1985:279)

การศึกษาเกี่ยวกับระบบย่อยทางจิตวิทยาจะมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ความรู้ด้านจิตวิทยาในการวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลและกลุ่ม ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยในระดับบุคคลนั้น จะมีความเกี่ยวข้องในเรื่องบุคลิกภาพ ที่สะท้อนให้เห็นผ่านรูปร่างหน้าตา กริยาท่าที รวมถึงลักษณะภายในที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตของบุคคล การรับรู้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึนึกคิด ความเชื่อ และประสบการณ์ ทัศนคติ ซึ่งเป็นความรู้สึกลับอันเป็นผลจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งมีตั้งแต่ระดับที่เป็นความชอบหรือไม่ชอบ จนถึงระดับที่ผ่านการกลั่นกรองนำไปสู่การปฏิบัติ และการจูงใจ ซึ่งเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลที่มีพลังในการชักจูงไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

ในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมระดับกลุ่มและความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลนั้น จะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ในเรื่องกลุ่มสัมพันธ์ ภาวะผู้นำ และการสื่อสาร ซึ่งมีอิทธิพลโดยตรงต่อความสำเร็จขององค์กร ดังรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

1. พลวัตกรกลุ่ม (Group Dynamics) ลักษณะของกลุ่มในองค์การสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ กลุ่มที่เป็นทางการ(Formal Group) กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ(Informal Group) โดยกลุ่มแบบทางการสามารถจำแนกออกเป็นกลุ่มเชิงหน้าที่หรือเชิงบังคับบัญชา ประกอบด้วยผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชาในหน่วยงานหนึ่งๆ กลุ่มทำงาน เป็นกลุ่มที่ทีมงานที่ตั้งขึ้นเพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายเฉพาะ ซึ่งสามารถจำแนกเป็น กลุ่มทำงานถาวร ซึ่งอาจเรียกว่า คณะกรรมการหรือทีมงานถาวร กลุ่มทำงานชั่วคราว ซึ่งอาจเรียกว่าคณะกรรมาการเฉพาะกิจ และทีมงานโครงการ ส่วนกลุ่มที่ไม่เป็นทางการจะจัดตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความสนใจและความต้องการทางสังคมของสมาชิกกลุ่ม มีการติดต่อสัมพันธ์กันธรรมชาติแบบไม่มีพิธีการเป็นกลุ่มเล็กๆ และการรวมกลุ่มเป็นไปตามความสมัครใจ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2545:122; เสนาะ ดิยาวัว, 2543:245)

2. ภาวะผู้นำ เป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การ ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นผู้มีบทบาทในการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นในหมู่สมาชิกขององค์การ วิโรจน์ สารรัตนะ (2545: 106) อำนาจ ชีระวนิช (2547) และ เสนาะ ดิยาวัว (2543:182) กล่าวอย่างสอดคล้องกันว่า ภาวะผู้นำว่า เป็นความสามารถในการใช้อิทธิพลชักนำคนอื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือกระบวนการที่บุคคลหนึ่งมีอิทธิพลเหนือคนอื่น ๆ โดยการจูงใจและการชี้นำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และได้อธิบายถึงบ่อเกิดของอำนาจที่ผู้นำโดยทั่วไปใช้ว่า มาจากแหล่งที่สำคัญ 6 แหล่ง ได้แก่ อำนาจตามกฎหมาย (Legitimate Power) อำนาจในการให้รางวัล (Reward Power) อำนาจในการลงโทษ (Coercive Power) อำนาจในความเป็นผู้เชี่ยวชาญ (Expert Power) อำนาจในการมีข้อมูลข่าวสารสนเทศ (Informative Power) และอำนาจเชิงอ้างอิง (Referent Power) อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาตามศักยภาพของการใช้อำนาจหน้าที่ที่สัมพันธ์กับความเป็นผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา สามารถจำแนกผู้นำออกเป็น ผู้นำแบบอิตาธิปไตย (Autocratic Leadership) ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) และ ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissezfaire Leadership)

3. การสื่อสาร เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารและสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นกระบวนการในการถ่ายทอดสิ่งที่ตั้งใจไว้จากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลอื่นๆ ในรูปของความคิด ความรู้สึก และข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจ (เสนาะ ดิยาวัว, 2543); อำนาจ ชีระวนิช, 2547:498) การสื่อสารมีความสำคัญต่อองค์การ เพราะความสัมพันธ์อย่างมีระบบในองค์การจะต้องอาศัยการสื่อสารในการประสานงานและแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อให้การดำเนินงานไปอย่างมีประสิทธิภาพ (เสนาะ ดิยาวัว, 2543) อย่างไรก็ตาม ลักษณะโดยทั่วไปของการสื่อสารที่พบในองค์การจะมีดังนี้ (เสนาะ ดิยาวัว, 2543:284-289; อำนาจ ชีระวนิช (2547:514-515)

1) การสื่อสารจากบนลงล่าง (Downward Communication) เป็นการสื่อสารจากบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงกว่าไปยังบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งต่ำกว่า หรือการสื่อสารจากผู้บริหารไปยังผู้ปฏิบัติ

2) การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Upward Communication) เป็นการสื่อสารจากบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งต่ำกว่าไปยังบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงกว่า หรือการส่งข้อมูลจากผู้ปฏิบัติไปยังผู้บริหาร

3) การสื่อสารในแนวนอน (Horizontal Communication) เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในระดับเดียวกันหรือบุคคลที่อยู่ในหน่วยงานเดียวกัน มีผู้บังคับบัญชาคนเดียวกัน การสื่อสารในแนวนอนมักจะนำมาใช้ในการประสานงาน แลกเปลี่ยนข้อมูล การแก้ปัญหาที่เกิดจากการทำงาน การสร้างความเข้าใจ และการจัดข้อขัดแย้ง

4) การสื่อสารในแนวไขว้ (Cross-channel Communication) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลที่อยู่คนละหน่วยกัน หรือระหว่างหน่วยงานซึ่งเป็นการข้ามหน้าที่กัน บุคคลที่ติดต่อกันอาจอยู่ในตำแหน่งที่เท่ากันหรือระดับต่างกัน

5) การสื่อสารส่วนบุคคล (Personal Communication) เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลโดยส่วนตัวไม่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งหรือเกี่ยวข้องกับงาน เป็นการติดต่ออย่างไม่มีรูปแบบ เป็นทั้งการติดต่อจากบนลงล่าง จากล่างขึ้นบน การติดต่อในแนวนอนและในแนวไขว้ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ซึ่งอำนาจ ชีระวนิช(2547) เรียกการสื่อสารประเภทนี้ เป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

1.5) ระบบย่อยทางการจัดการ

ระบบย่อยทางการจัดการ หมายถึงวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด Kast and Rosenzweig (1985:401-405) ได้จำแนกกระบวนการบริหารตามแนวคิดเชิงระบบ ดังนี้

1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย (Goal Setting) หมายถึง การกำหนดเป้าหมาย (Target) หรือสถานะในอนาคตที่องค์การต้องการบรรลุ (อำนาจ ชีระวนิช, 2547:194) การกำหนดเป้าหมายเป็นหน้าที่แรกของกระบวนการบริหารที่จะต้องกำหนดให้มีขึ้น ซึ่งประกอบด้วย จุดมุ่งหมายทั่วไปอันเป็นลักษณะของเป้าหมาย เป็นอุดมคติ และจุดมุ่งหมายเฉพาะในการปฏิบัติ ซึ่งต้องมีความชัดเจน สามารถวัดผลผลิตได้ หรือกำหนดเวลาที่งานเสร็จ เป็นต้น

2. การวางแผน (Planning) เป็นกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ในการกำหนดและเลือกเป้าหมายตลอดจนวิถีทางปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับองค์การ (อำนาจ ชีระวนิช, 2547:194) กล่าวอีก

นัยหนึ่ง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางที่จะปฏิบัติไว้ล่วงหน้า โดยใช้ความรู้ทางวิชาการ หรือกระบวนการคิดเชิงสังกัป (Conceptual Thinking) วิเคราะห์และคาดการณ์สภาพเหตุการณ์ต่างๆ ในอนาคตอย่างระมัดระวังและครอบคลุมที่สุด แล้วกำหนดเป็นวิธีการอย่างมีเหตุผล เพื่อให้การดำเนินงานตามแผนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารจึงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและกำหนดแผนต่างๆ ที่ผ่านการวินิจฉัยอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับกำลังความสามารถขององค์กร ทั้งนี้เพื่อให้การนำแผนไปปฏิบัติภายใต้สภาพแวดล้อมที่ได้คาดการณ์ไว้แล้วเกิดประโยชน์สูงสุด

3. การจัดทรัพยากร (Assembling Resouras) หมายถึง การจัดเตรียมทรัพยากร เช่น งบประมาณ เครื่องมือ คน และเทคโนโลยี เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนด โดยคำนึงถึงหลักประสิทธิภาพและการใช้ที่ตรงตามความจำเป็นมาก

4. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างส่วนงานต่างๆ และบุคคลในองค์กร โดยกำหนดวัตถุประสงค์ ภารกิจ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละส่วนงาน ตลอดจนกำหนดสายงานควบคุมและการบังคับบัญชาให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ในการดำเนินการเพื่อจัดองค์การ จะประกอบด้วยงานที่ต้องทำคือ การจัดทำโครงสร้างขององค์กร ซึ่งเป็นการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดจะแบ่งสรรกัน去做และ กิจกรรมใดต้องสัมพันธ์กับฝ่ายอื่นอย่างไร การระบุนขอบเขตของงานต่างๆ และการกำหนดรายละเอียดของความยากง่ายของงานแต่ละตำแหน่ง เพื่อให้สามารถทราบถึงคุณสมบัติของคนที่ต้องการได้

5. การดำเนินงาน (Implementing) หมายถึง การปฏิบัติการเพื่อให้แผนหรือกิจกรรมสัมฤทธิ์ผลตามที่ได้กำหนด กล่าวคือ หลังจากที่ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย แผน ทรัพยากร และการจัดองค์การแล้ว การดำเนินการควรจะต้องเริ่มปฏิบัติในแต่ละขั้น ทั้งนี้ควรให้บุคลากร และผู้บริหารมีส่วนร่วมในการผลักดันให้งานดำเนินไปตามที่กำหนด

6. การควบคุมงาน (Controlling) หมายถึง การกำกับดูแลให้งานต่างๆ เป็นไปตามแผน ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายต่อองค์กร กระบวนการควบคุมงานสามารถกระทำได้ โดยการวัดผลการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจเป็นปริมาณงานที่ทำ คุณภาพของงาน เวลาที่ใช้ในการทำงาน และค่าใช้จ่ายกับเป้าหมายหรือมาตรฐานที่กำหนด เพื่อช่วยใช้ทราบถึงข้อแตกต่างที่ผิดไปจากแผน และสามารถดำเนินการแก้ไขให้เข้าสู่ทิศทางที่ถูกต้องได้

2) กระบวนการระบบของ Hoy and MisKel (2001)

กระบวนการของระบบที่เสนอโดย Hoy and Miskel (2001) ประกอบด้วยระบบย่อยทางโครงสร้าง ระบบย่อยทางบุคคล ระบบย่อยทางวัฒนธรรมและบรรยากาศองค์การ ระบบย่อยทางอำนาจและการเมือง และระบบย่อยทางการเรียนการสอน กระบวนการระบบของ Hoy and Miskel จะใช้ในหน่วยงานทางการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

2.1) ระบบย่อยทางโครงสร้าง

โรงเรียน ถือได้ว่าเป็นองค์การที่มีความเป็นทางการซึ่งมีระบบย่อยทางโครงสร้างสัมพันธ์กับระบบย่อยอื่นๆ Hoy and Miskel (2001) ระบุว่า โรงเรียนจะมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยบทบาทและความคาดหวังทางราชการ ลำดับชั้นของตำแหน่งและหน่วยงาน กฎระเบียบ และความเชี่ยวชาญเฉพาะ องค์ประกอบเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์ต่อกัน ความคาดหวังทางราชการจะเป็นตัวกำหนดบทบาทขององค์การ ซึ่งจะส่งผลไปสู่การกำหนดตำแหน่งและหน่วยงานต่างๆ โดยมีการกำหนดลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่ตามตำแหน่งและอำนาจ นอกจากนี้ จะมีการนำกฎระเบียบไปใช้ในการตัดสินใจ กำหนดภาระงานของบุคลากรตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และการกำหนดรูปแบบโครงสร้างองค์การจะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคลากรภายในโรงเรียน

2.2) ระบบย่อยทางบุคคล

ปัจเจกบุคคลมีความสำคัญในฐานะเป็นองค์ประกอบย่อยของระบบสังคมโรงเรียน นักเรียน ครู และผู้บริหารจะนำความต้องการ จุดมุ่งหมาย และความเชื่อของพวกเขาเข้าสู่ระบบแล้วพัฒนาเป็นบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน องค์ประกอบเหล่านี้จะมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมองค์การ เกี่ยวกับความต้องการของบุคคลนั้น ตามทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ ได้ระบุไว้ว่า บุคคลจะมีความต้องการเป็นลำดับขั้น จากขั้นต่ำสุด คือความต้องการด้านร่างกาย จนถึงขั้นสูงสุด คือความสำเร็จในชีวิต ส่วนเฮอริชเบิร์กได้จำแนกความต้องการออกเป็นประเภทที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจและความต้องการที่ไม่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ นอกจากนี้ ระบบย่อยทางปัจเจกบุคคลยังเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายและความเชื่อซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจูงใจ เมื่อใดก็ตามที่จุดมุ่งหมายเป็นที่ยอมรับ มีความท้าทาย และสามารถบรรลุได้ พลังแห่งการจูงใจก็จะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับงาน ในขณะเดียวกัน ผู้บริหาร ครู และนักเรียน จะทำงานอย่างทุ่มเทหากพวกเขามีความเชื่อว่า ความสำเร็จนั้นเกิดจากความสามารรถและความพยายามของเขา และผลของการปฏิบัติดีข้อมจะนำมาซึ่งผลรางวัลตอบแทน

2.3) ระบบย่อยทางวัฒนธรรมและบรรยากาศขององค์กร

วัฒนธรรมองค์กรเป็นชุดของความมุ่งหวังร่วมกันที่รวมหน่วยต่างๆ เข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดลักษณะที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมเกิดจากการมีฐานคติ ค่านิยม และปทัสถานร่วมกัน องค์กรใดที่มีระบบที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพขององค์กรนั้นจะมีวัฒนธรรมที่ความร่วมมือและเชื่อถือต่อกันสูง อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมเป็นทั้งปัจจัยเสริมและถ่วงความเจริญขององค์กร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธกิจและสภาพแวดล้อมขององค์กร ส่วนบรรยากาศขององค์กรเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสมาชิกในหน่วยงาน บรรยากาศเป็นเสมือนบุคลิกภาพขององค์กร บรรยากาศแบ่งมีทั้งแบบเปิดและปิด บรรยากาศถือเป็นสุขภาพขององค์กร โรงเรียนที่มีสุขภาพองค์กรที่ดี คือโรงเรียนที่สามารถบริหารทั้งความเป็นทางการและความต้องการของบุคลากรอย่างสมดุล ยิ่งสุขภาพขององค์กรมีมากเท่าไร ก็จะยิ่งทำให้เกิดความน่าเชื่อถือและความสัมพันธ์ที่ดีมากขึ้น และจะผลต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนสูงขึ้นด้วย

2.4) ระบบย่อยทางอำนาจและการเมืองในองค์กร

อำนาจเป็นระบบย่อยที่เกี่ยวข้องกับการใช้กระบวนการทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ในการสั่งใช้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติตาม อำนาจในองค์กรสามารถจำแนกออกเป็น 4 ลักษณะ โดยแบ่งออกเป็นสองลักษณะใหญ่ คืออำนาจตามกฎหมาย (Legitimate) ซึ่งมีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และอำนาจที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย (Illegitimate) ซึ่งได้แก่ อำนาจแห่งการบังคับ และอำนาจการเมือง ระบบย่อยของอำนาจตามกฎหมายจะส่งเสริมความร่วมมือและการปฏิบัติตาม อีกทั้งยังช่วยทำให้จุดมุ่งหมายขององค์กรบรรลุผล ในองค์กรที่เป็นทางการ อำนาจทางกฎหมายจะมาพร้อมกันตำแหน่ง จากปทัสถานและค่านิยมแห่งวัฒนธรรม และจากความเชี่ยวชาญของบุคคลที่อยู่ในระบบ

2.5) ระบบย่อยทางการเรียนการสอน

ระบบการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบหลักของระบบย่อยของกระบวนการจัดการศึกษา ดังนั้น กระบวนการเรียนการสอนจึงต้องได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมหรือความรู้ของผู้เรียนในลักษณะที่ยั่งยืน ทฤษฎีที่แตกต่างของการเรียนรู้ได้ให้คำอธิบายที่มีประโยชน์มากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับสิ่งที่ได้อธิบาย อย่างไรก็ตาม เราสามารถแบ่งทฤษฎีการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1) ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavioral Theory) เน้นการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้จากพฤติกรรม ทักษะ และนิสัย จุดเน้นของทฤษฎีนี้คือพฤติกรรม ดังนั้นการเรียนรู้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้

2) ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงพุทธิพิสัย (Cognitive Theory) เน้นเรื่องกระบวนการคิด การจดจำ การคิดสรร และการแก้ปัญหา จุดเน้นของทฤษฎีนี้ คือเพื่อศึกษาว่า บุคคลได้ใช้กระบวนการจดจำและประมวลผลข้อมูลอย่างไร และบุคคลได้ใช้ความรู้ในการควบคุมกระบวนการคิดอย่างไร

3) ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงปฏิรูป (Constructivist Theory) จะเกี่ยวข้องกับวิธีการที่ปัจเจกบุคคลให้ความหมายต่อกิจกรรม ทฤษฎีนี้ถือว่า การเรียนรู้เป็นการสร้างความรู้ โดยถือว่าบุคคลสามารถสร้างความรู้แทนที่จะเป็นผู้รับความรู้จากภายนอก

2.5.2.4 ปัจจัยนำออก

ปัจจัยนำออก (Output) หมายถึง ผลลัพธ์หรือผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นตัวชี้วัดถึงความสำเร็จของงานได้ ปัจจัยนำออกสามารถประเมินได้จากความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน การขาดงาน และคุณภาพโดยรวมของผลงาน ในบางกรณีปัจจัยนำออกก็อาจหมายถึง ผลงานที่ได้จากการดำเนินงานของทั้งระบบ โมเดลระบบสังคม โรงเรียน (ภาพประกอบที่ 2.3) Kast and Rosenzweig (2001) ได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่าเมื่อองค์ประกอบของระบบย่อยต่างๆ ในโรงเรียนสามารถดำเนินการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพก็จะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของโรงเรียนมีคุณภาพตามด้วย ดังนั้น ความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กรหรือโรงเรียน จึงเป็นการวัดระดับความสอดคล้องหรือความต่างของผลที่คาดหวังกับผลที่ได้รับจริง โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวอาจประกอบด้วย การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ความต้องการและข้อจำกัดของสภาพแวดล้อม เป็นต้น

โดยสรุป แนวคิดทฤษฎีระบบนั้นสามารถนำมาใช้ในการศึกษาระบบการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ซึ่งจะประกอบไปด้วย การศึกษาด้านสภาพแวดล้อมของศูนย์ ด้านปัจจัยนำเข้า อันได้แก่ ครูผู้สอน แหล่งงบประมาณสนับสนุน หลักสูตร ตลอดจนอาคารสถานที่ เป็นต้น ด้านกระบวนการจัดการศึกษาที่ประกอบด้วยระบบย่อยต่างๆ และด้านปัจจัยนำออกซึ่งเป็นผลผลิตทางการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดหรือตาดีกา

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เนื้อหาในส่วนนี้จะนำเสนอเกี่ยวกับความหมายของประสิทธิภาพและประสิทธิผล และหลักการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

2.6.1 ความหมายของประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึงความสามารถที่ทำให้เกิดผลในการทำงาน (ราชบัณฑิตยสถาน, มปป.) โดยการใช้ทรัพยากรและเวลาน้อย แต่งานบรรลุเป้าประสงค์ และมีคุณภาพมาก หรือ เกิดประโยชน์และความพึงพอใจสูงสุด (นันทนา ชรรมนุศย์, 2540 : 25; สวัสดิ์ กาญจนสุวรรณ, 2542 : 4) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประสิทธิภาพ หมายถึง การใช้คนน้อยกว่างาน แต่สามารถทำงานให้สำเร็จไม่ว่าจะเป็นการบรรลุความสำเร็จในรูปแบบของภารกิจ นโยบาย เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ก็แล้วแต่ ผลงานที่สำเร็จได้ใช้คนและทุนพอดีกับงาน และยังผลงานที่สำเร็จได้ใช้คนและทุนต่ำมากเท่าใด ยิ่งถือว่าเกิดประสิทธิภาพได้มาก (ประเวศน์ มหารัตน์กุล, 2543 : 113-114) โดยทั่วไป ผลสัมฤทธิ์ที่บรรลุจะทำการเทียบกับทรัพยากรที่ใช้ไป (กฤษฎ์ อุทัยรัตน์, 2545:350) ดังนั้น สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสามารถในการดำเนินงานด้านต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

ส่วนประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ผลสำเร็จหรือผลที่เกิดขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546:667) ประสิทธิผลเป็นเรื่องของผลลัพธ์หรือผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการปฏิบัติงานว่า ตรงตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ งานมีคุณภาพดีหรือไม่ (ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพัฒน์, 2541:5) ความมีประสิทธิภาพขององค์กรจะเกี่ยวข้องกับความมีประสิทธิภาพของบุคคลและของกลุ่มรวมกัน หากความมีประสิทธิภาพขององค์กรมีมากกว่าผลบวกของความมีประสิทธิภาพของบุคคลและของกลุ่มรวมกัน องค์กรก็จะมีผลการดำเนินงานที่ดี (วิเชียร วิทฤษฎม, 2547:18) ในการวัดขนาดความสำเร็จขององค์กร ยังสามารถวัดจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยทำการวัดว่า ผลผลิตที่ทำได้ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ และวัดจากความสามารถขององค์กรว่า สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกทุกตำแหน่งหน้าที่ให้ดีขึ้นและตอบสนองความต้องการได้มากเพียงใด (พิภพ วชังเงิน, 2547:10) นอกจากนี้ การวัดความมีประสิทธิภาพขององค์กร อาจพิจารณาจากองค์ประกอบของความมีประสิทธิภาพ 8 ประการ คือ ความสามารถในการทำกำไร การเจริญเติบโต การได้มาของทรัพยากร ความสามารถในการปรับตัว นวัตกรรม ผลผลิต ความพอใจผู้บริหาร/ลูกค้า และความพอใจของลูกจ้าง/ความไว้วางใจ (พิภพ วชังเงิน, 2547:19-20)

2.6.2 การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ

นักวิชาการได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทและธรรมชาติของหน่วยงานว่า มีลักษณะมุ่งกำไรหรือการให้บริการ

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล (2543:114-115) กล่าวถึง การสร้างระบบบริหารที่มีประสิทธิภาพทั่วทั้งองค์การ ต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 7 ประการคือ

1. การจัดองค์กรที่มีความยืดหยุ่นสูง ไม่ผูกยึดเป็นกรอบที่ตายตัวว่าองค์กรจะต้องเป็นแบบหนึ่งแบบใด
2. ในเบื้องต้นมีโครงสร้างตำแหน่งรับงานครบถ้วนสมบูรณ์ และพร้อมที่จะขยายรับการเติบโตได้ตลอดเวลา
3. มีโครงสร้างเงินเดือน ที่สอดคล้องกับโครงสร้างตำแหน่ง
4. มีระบบการประเมินผลงาน โดยยึดเอาเป้าหมายเป็นเกณฑ์วัดความสำเร็จของการทำงาน
5. มีการประยุกต์ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ
6. เสริมสร้างบรรยากาศการทำงานบนความหลากหลายของวัฒนธรรม
7. ผู้บริหารมีเหตุผลและคุณธรรม โดยเฉพาะการประเมินผลงานนั้นต้องมีความเป็นธรรมไม่มีอคติ

อลิศรา ชูชาติ, นวรัตน์ สุวรรณผ่อง และ วิไลวรรณ โกยแก้วพริ้ง (2538: 37) ได้กล่าวถึง การทำงานให้มีประสิทธิภาพนั้นไม่สามารถเกิดจากการทำงานของบุคคลเดียว แต่ต้องร่วมมือกันระหว่างบุคคล โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพดังต่อไปนี้

- 1) ลักษณะและภาวะความเป็นผู้นำที่เหมาะสม
- 2) คำรงสถานะของการเป็นสมาชิกกลุ่ม
- 3) ข้อผูกพันที่มีต่อทีม
- 4) มีบรรยากาศที่สร้างสรรค์
- 5) มีความมุ่งมั่นที่จะให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ
- 6) มีบทบาทของความร่วมมือที่ชัดเจน
- 7) มีวิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

สุรัฐ ศิลปอนันต์ (2545:154-159) ได้อธิบายถึงการดำเนินงานปฏิรูปสถานศึกษาตามกระบวนการปรับปรุงที่มีประสิทธิภาพในระดับสถานศึกษาให้สำเร็จตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการ

- 1) ปฐมนิเทศครูอาจารย์
- 2) ตั้งทีมปรับปรุงสถานศึกษา
- 3) กำหนดภารกิจของสถานศึกษา

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์

- 4) ทำการประเมินความต้องการ

3. ขั้นการวางแผนและการปฏิบัติตามแผน

- 5) ตั้งความมุ่งหมายและจัดทำแผนยุทธศาสตร์ปรับปรุงสถานศึกษา
- 6) พิจารณารับรองแผนปรับปรุงสถานศึกษา
- 7) เผยแพร่แผนการปรับปรุงสถานศึกษา
- 8) ปฏิบัติตามแผนปรับปรุงสถานศึกษา

สมยศ นาวิการ(2545 : 28) ได้ให้ข้อพิจารณาปัญหาบางอย่างที่ผู้บริหารควรพิจารณาในการออกแบบองค์การเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพดังนี้

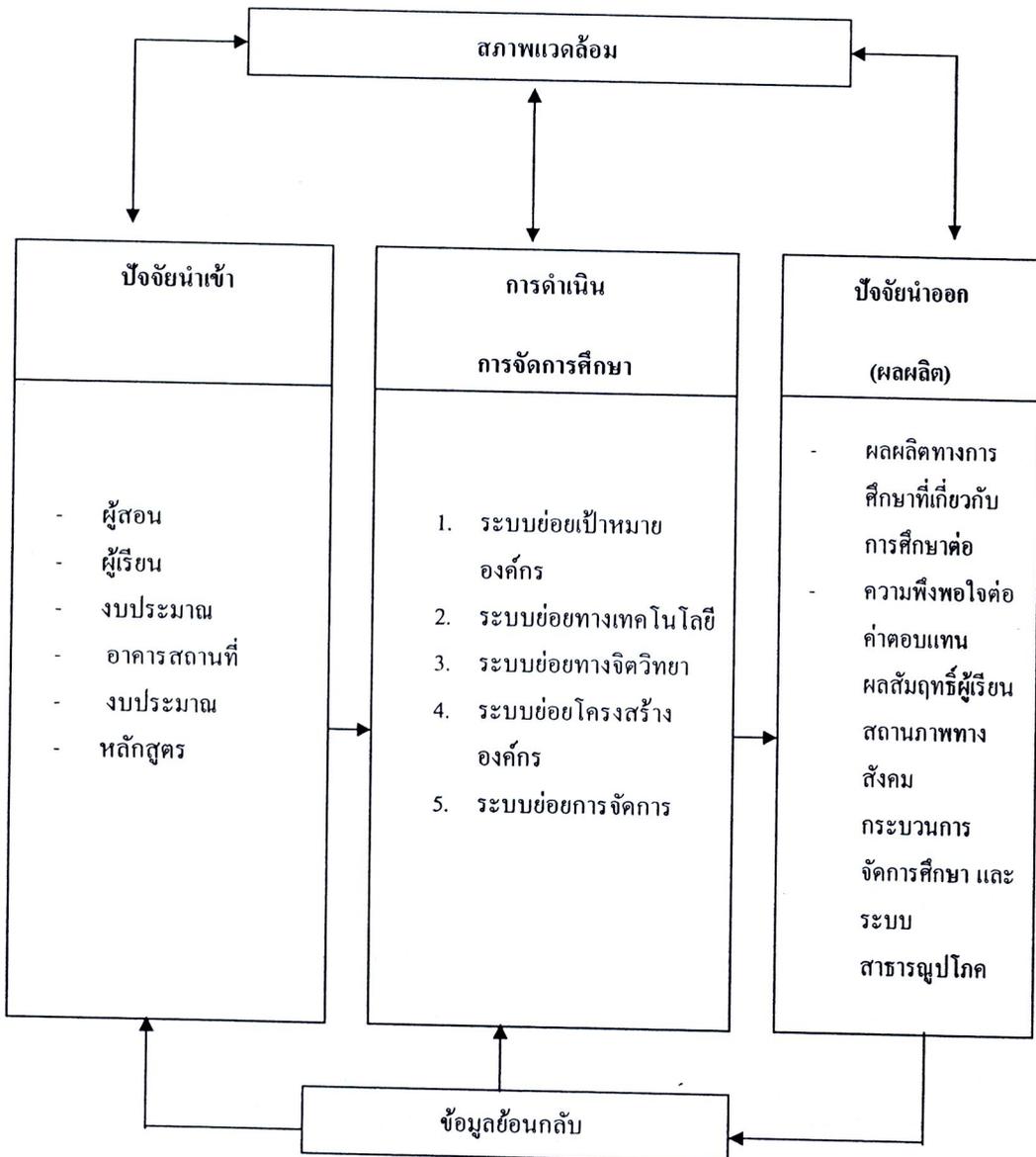
1. การรวมกลุ่มกิจกรรมต่างๆในแต่ละระดับควรใช้หลักเกณฑ์อะไร
 2. แต่ละหน่วยงานขององค์การควรมีขนาดของการควบคุมเท่าไรและในแผนงานที่สำคัญควรมีระดับการบริหารกี่ระดับ
 3. องค์การควรมีการรวมอำนาจหน้าที่หรือกระจายอำนาจหน้าที่มากน้อยแค่ไหน
 4. ตำแหน่งหน้าที่แต่ละระดับควรมีความเป็นระเบียบแบบแผนมากน้อยแค่ไหน
- สรุปได้ว่า การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยหลักในการบริหาร การสร้างระบบการบริหารที่ผ่านการวางแผน การวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอน นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ความพร้อมของทรัพยากรต่างๆในองค์การ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งคือ ลักษณะภาวะความเป็นผู้นำของผู้บริหาร ที่พร้อมจะดำเนินกิจกรรม และพร้อมที่จะพัฒนาองค์การให้เจริญก้าวหน้า ทนต่อความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นรวดเร็วและตลอดเวลาในสังคมปัจจุบัน

2.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีระบบ คณะผู้วิจัยได้เลือกเอาแนวคิดเชิงระบบของ Kast and Rosenzweig (1985) ซึ่งประกอบด้วย สภาพแวดล้อมภายนอก ปัจจัยนำเข้า กระบวนการซึ่งประด้วยระบบย่อยทางเป้าหมายขององค์การ ระบบย่อยโครงสร้างขององค์การ ระบบย่อยทางเทคโนโลยี ระบบย่อยทางจิตวิทยา และระบบย่อยทางการจัดการ ปัจจัยนำ

ออก และข้อมูลป้อนกลับ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ดังปรากฏในแผนภาพที่ 2.4 ดังนี้

ภาพประกอบที่ 2.4 กรอบการวิจัย

กรอบการวิจัยที่ได้กำหนดตามแนวคิดทฤษฎีระบบของ Kast and Rosenzweig (1985) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สภาพแวดล้อมภายนอก คือ สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านสังคมเศรษฐกิจ
2. ปัจจัยนำเข้า คือ สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับผู้สอน ผู้เรียน งบประมาณ อาคารสถานที่ และหลักสูตร
3. กระบวนการจัดการศึกษา สภาพ ปัญหากระบวนการจัดการศึกษาในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดที่เกี่ยวกับเป้าหมายองค์กร เทคโนโลยี จิตวิทยา โครงสร้างองค์กร และการจัดการ ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผน การจัดการทรัพยากร การจัดองค์กร การดำเนินงาน และการควบคุมงาน
4. ผลผลิต คือ ผลผลิตทางการศึกษาที่เกี่ยวกับการศึกษาต่อ และความพึงพอใจในค่าตอบแทน ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สถานภาพทางสังคม กระบวนการจัดการศึกษา และระบบสาธารณสุขโลก

สรุปคือ ในการศึกษาสภาพ ปัญหา และการพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดเชิงระบบของ Kast and Rosenzweig (1985) มาใช้เป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งระบบดังกล่าวประกอบด้วย สภาพแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า กระบวนการจัดการศึกษา และผลผลิตทางการศึกษา

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต และคณะ (2550) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ความต้องการเพื่อพัฒนากรอบหลักสูตรตาดีกาและสถาบันศึกษาปอเนาะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการของสังคมมุสลิมเพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบหลักสูตรและศึกษาความเป็นไปได้ในการแทรกเนื้อหาสามัญในหลักสูตรการเรียนการสอนสถาบันศึกษาปอเนาะ จากการศึกษาพบว่าหลักสูตรตาดีกาควรมีสองลักษณะ คือ 1) หลักสูตรที่สามารถต่อยอดกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 และ 2) หลักสูตรที่คงอัตลักษณ์ดั้งเดิมของการจัดการศึกษาตามอริยาตย์ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบจากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการเสวนากลุ่ม

สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ต้องการให้มีการสอนวิชาการสามัญในตาดีกา เพราะผู้เรียนในตาดีกาส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยประถมศึกษา ซึ่งผู้เรียนเหล่านี้ได้เรียนวิชาการสามัญในโรงเรียนชั้นพื้นฐานแล้ว

สำหรับสาระหรือรายวิชาที่ควรมีการเรียนการสอนในตาดีกาประกอบด้วย 8 รายวิชา กล่าวคือ ภาษามลายู ศาสนบัญญัติ (ฟิกฮ์) เอกภาพ (เตาฮีด) อรรถาธิบายอัลกุรอาน (ตัฟซีร์) วจนศาสตร์ (หะดีษ) ศาสนประวัติ(ตารีคฺ) จริยธรรม (อัคลาค) ภาษาอาหรับ

และมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. หลักสูตรตาดรกาควรมีสองหลักสูตร คือ 1. หลักสูตรหลักสูตรที่ต่อยอดกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 และ 2. หลักสูตรที่เป็นไปตามอรรถยาศัย
2. การจัดการศึกษาของตาดิกาให้เป็นไปตามความต้องการของตาดิกาเอง การนำเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆให้อยู่ภายใต้การสมัคใจของสถาบันเอง
3. ความพยายามที่จะนำตาดิกาทุกโรงเข้ามาจัดการศึกษาในระบบเป็นสิ่งที่ไม่ควร ควรนำร่องเฉพาะตาดิกาที่พร้อมและสมัคใจเท่านั้น
4. กรอบหลักสูตรที่ค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้มีความจำเป็นสำหรับตาดิกา เพราะสิ่งนี้จะป็นกรอบให้สถาบันดังกล่าวได้พัฒนาหลักสูตรของตนเองให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละชุมชน
5. ความพยายามที่จะเสนอให้หลักสูตรตาดิกาเป็นหลักสูตรที่สามารถต่อยอดกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 สามารถดำเนินการได้ แต่ต้องเป็นไปตามความสมัคใจของตาดิกาเอง

ดูแวคคอลลีเยาะ กาแบ และคณะ (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการฟื้นฟูโรงเรียนตาดิกาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นบ้านนีปีสกุละ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นว่า สถานการณ์โรงเรียนตาดิกาบ้านนีปีสกุละปัจจุบันมีปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องอย่างไร เพราะอะไร และส่งผลการทบทวนกับนักเรียนตาดิกาทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างไรมีแนวทางการฟื้นฟูโรงเรียนตาดิกาอย่างมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นจะทำอย่างไร จากการศีกษา ทำให้ทราบว่าสถานการณ์ปัญหาสำคัญของตาดิกาอันเนื่องมาจากความไม่พร้อมของสถานที่เรียน ระบบการบริหารจัดการตาดิกาไม่ชัดเจน และความไม่พร้อมของครูในหลายๆด้านทั้งการขาดแคลนจำนวนครูที่จะสอนเด็ก การขาดเทคนิคการสอนความไม่เข้าใจเรื่องหลักสูตรการสอน รวมถึงจริธรรมและแบบอย่างของครู ปัญหาความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับตาดิกามีน้อยโดยมิได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการดูแลการศึกษาตาดิกาอย่างจริงจัง ส่งผลให้ปัจจัยต่างๆไม่พัฒนาเท่าที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะผลสัมฤทธิ์ของจำนวนเด็กที่เรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการศีกษาของนักเรียนต่ำลงไปด้วย ดังนั้น แนวทางการฟื้นฟูโรงเรียนตาดิกา ประกอบด้วย

1. สร้างกระบวนการให้ชุมชนมีความตระหนักในเรื่องการศึกษาเยาวชนระดับรากหญ้า โดยวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและการดูแลตาดิกาอย่างแท้จริง

2. จัดทำแนวทางการฟื้นฟูโรงเรียนตาดีกาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในด้านต่างๆที่ชัดเจน ทั้งด้านการบริหารและการจัดการตาดีกา ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียน
3. ส่งเสริมกระบวนการกลุ่ม เพื่อร่วมดำเนินการในการแก้ปัญหาต่างๆของชุมชนเชิงบูรณาการร่วมกัน โดยกระบวนการกลุ่มเป็นเวทีสร้างการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

ซึ่งกระบวนการฟื้นฟูตาดีกาทั้งหมดจะต้องเน้นกระบวนการทำงานอย่างมีเพื่อน เชื่อมภาคี อย่างมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ภายใต้ปรัชญาการทำงาน “ร่วมคิดร่วมรับผิดชอบ ร่วมกันทำงานเพื่อประชาชาติมุสลิม”

วันชัย อีซอ(2552) ได้ทำงานศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนตาดีกาที่ได้รับการอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาภิเษก อำเภอบางบาล จังหวัดนราธิวาส โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการบริหารจัดการโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนตาดีกาที่ได้รับการอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาภิเษก อำเภอบางบาล จังหวัดนราธิวาส และเพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนตาดีกาที่ได้รับการอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาภิเษก อำเภอบางบาล จังหวัดนราธิวาส จากผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนตาดีกาที่ได้รับการอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาภิเษก อำเภอบางบาล จังหวัดนราธิวาส ทั้ง 5 ด้านคือ ด้านการวางแผน และขั้นตอนในการบริหารโครงการอาหารกลางวัน ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านการติดตามและประเมินผลโครงการ และด้านความโปร่งใส ในแต่ละโรงเรียนมีการดำเนินงานที่คล้ายกันทั้ง 5 ด้าน เช่น มีการลงบัญชีรายรับรายจ่าย การแต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียนในการดำเนินโครงการอาหารกลางวัน มีการติดตามประเมินผลเป็นประจำ

และปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขการบริหารจัดการโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนตาดีกา พบว่ายังมีปัญหา อุปสรรคอยู่ในทุกด้าน เช่น ด้านบุคลากรบุคลากรไม่เพียงพอกับปริมาณงาน ขาดความรู้ความเข้าใจการบริหารจัดการ ขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย-รายจ่ายที่ถูกต้อง งบประมาณไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการโครงการอาหารกลางวัน รายละเอียดการจัดทำบัญชีไม่ชัดเจน ดังนั้นควรมีการประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บุคลากรที่รับผิดชอบเพื่อหาแนวทางแก้ไขให้การดำเนินการโครงการอาหารกลางวัน รายละเอียดการจัดทำบัญชีข้อมูลไม่ชัดเจน ดังนั้นควรมีการประชุมหน่วยงานที่

เกี่ยวข้อง บุคลากรที่รับผิดชอบเพื่อหาแนวทางแก้ไขให้การดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวันมี ประสิทธิภาพต่อไป

ซูไบด๊ะ นิยมเดชา (2551)การประเมินหลักสูตรอิสลามศึกษาภาคปริญาชั้น ประจํา มัธยมศึกษา ศูนย์การศึกษาอิสลามประจํามัธยม(ตาดีกา) จังหวัดสตูล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ การประเมิน หลักสูตรอิสลามศึกษาภาคปริญาชั้น ประจํามัธยม ศูนย์การศึกษาอิสลามประจํามัธยม(ตาดีกา) จังหวัดสตูล ในองค์ประกอบด้านบริบท ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ และผลผลิตของการใช้ หลักสูตร จากผลการประเมินพบว่า องค์ประกอบด้านบริบท จุดหมายของหลักสูตร ผ่านเกณฑ์ จุดหมายของหลักสูตรมีความสอดคล้องกับความต้องการของชาวไทยมุสลิม ชุมชน และผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง ให้นักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจหลักการของศาสนาอิสลาม เป็นการศึกษาเพื่อปฏิบัติ ศาสนกิจและนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แต่โครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาสาระ และกระบวนการจัดการเรียนการสอนไม่ผ่านเกณฑ์ เนื่องจากบุคลากรยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่อง หลักสูตรเท่าที่ควร ผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง องค์ประกอบด้านปัจจัย เบื้องต้น พบว่า ความพร้อมและความเหมาะสมของครู ผ่านเกณฑ์ ครูมีความพร้อม มีวุฒิ ความรู้ ความสามารถ ความถนัดและความเหมาะสมในแต่ละสาระการเรียนรู้ ครูมีเจตคติที่ดีมรการทำงาน และประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน แต่ความพร้อมและความเหมาะสมของ นักเรียน ปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนการสอนและการบริหารหลักสูตรไม่ผ่านเกณฑ์ เนื่องจากนักเรียน บางส่วนยังไม่มี ความกระตือรือร้นและความตั้งใจในการเรียน ปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนการสอน และการบริหารหลักสูตรจะเห็นว่าขาดความพร้อมในทุกด้าน ทั้งทางด้านงบประมาณ ความพร้อม ของเอกสาร วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ อาคารประกอบ ห้องเรียน สถานที่ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง องค์ประกอบด้าน กระบวนการ พบว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ผ่านเกณฑ์ มีการประเมินพัฒนาการของ ผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจและสติปัญญาได้เหมาะสมกับวัย ผู้เรียน สามารถนำไปพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการในการจัดการเรียนการสอนของครู ไม่ ผ่านเกณฑ์ เนื่องจากครูขาดการอบรมและพัฒนาทำให้ไม่สามารถที่จะพัฒนากระบวนการจัดการ เรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ การบริหารหลักสูตรพบว่าไม่ผ่านเกณฑ์ เนื่องจากการมีส่วนร่วม ในหลักสูตรของผู้ปกครอง ผลผู้เกี่ยวข้องยังมีน้อย ผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับปาน กลาง องค์ประกอบด้านผลผลิต พบว่า ผ่านเกณฑ์มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตนเองได้ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการพื้นฐานของศาสนาอิสลาม และ สามารถปฏิบัติตามหลักการของศาสนาโดยนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีการปลูกฝังและแก้ไข ข้อบกพร่องด้านคุณธรรมจริยธรรมในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ผลการประเมินในภาพ

รวมอยู่ในระดับปานกลาง คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 77.60

มาเรียม มะแซ (2553) การปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนโรงเรียนตาดีกาตามทัศนะของผู้ปกครอง ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนโรงเรียนตาดีกาตามทัศนะของผู้ปกครอง ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี และประมวลข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนโรงเรียนตาดีกาตามทัศนะของผู้ปกครอง ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี จากการศึกษาวิจัย พบว่า ระดับการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนโรงเรียนตาดีกาตามทัศนะของผู้ปกครอง ในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี โดยรวม และรายด้านทั้ง 9 ด้าน คือด้านความสะอาด ด้านสุขภาพ ด้านความกตัญญู ด้านความขยัน ด้านความประหยัด ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความสามัคคี ด้านความมีน้ำใจ และด้านความมีวินัยอยู่ในระดับมาก และด้านความซื่อสัตย์มากที่สุด และเมื่อประมวลข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมจริยธรรมอิสลามของนักเรียนโรงเรียนตาดีกา ตามทัศนะของผู้ปกครอง ในด้านต่างๆ คือ ด้านความสะอาด ด้านความขยัน ด้านความประหยัด และด้านความมีน้ำใจ

ศรีสุดา ไชยวิจารณ์(2553) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตมุสลิมกับการจัดการศึกษาของชุมชน : กรณีศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) นัจมุดดิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาภูมิหลังของชุมชน และพัฒนาการตาดีกาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนวิธีการถ่ายทอดความรู้ และบทบาทต่อการพัฒนาเยาวชนในชุมชน เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักศาสนาอิสลามของชุมชน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชุมชนกับการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาดีกา) ผลการวิจัยพบว่า การใช้ชีวิตของชุมชนบ้านควนลังงามีความผูกพันกับศาสนาโดยมีสถาบันการศึกษาด้านศาสนาเป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนและศาสนาเข้าด้วยกันผ่านกระบวนการเรียนรู้และจัดการของชุมชน กระบวนการดังกล่าวสามารถเห็นได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางด้านศาสนาของคนในชุมชนทั้งผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน เด็ก เยาวชน และประชาชน

การจัดการเรียนรู้ตามหลักการศาสนาอิสลามของชุมชน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนศรัทธาต่ออัลลอฮ์นำหลักคำสอนมาเป็นวิธีแห่งการดำเนินชีวิต ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การพูดคุยอย่างสม่ำเสมอ นำเรื่องราวทั้งอดีตและปัจจุบัน การนำกิจกรรมทางศาสนามาบูรณาการเป็นบทเรียนเพื่อถ่ายทอดแก่เด็กและเยาวชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

คนในชุมชนได้เรียนรู้ระบบคุณค่าทางศาสนาผ่านวิธีการดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และการปฏิบัติศาสนากิจ ถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้โดยสถาบันศาสนา

สถาบันการศึกษา และสถาบันครอบครัว ประยุกต์ใช้ฐานความคิด ความเชื่อให้เหมาะสมต่อสถานการณ์และสภาพการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนเลือกผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามากระทบจากภายนอกอย่างเหมาะสม

แนวทางในการพัฒนาและสนับสนุนศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด(ตาคีกา)ที่สำคัญคือการพัฒนาบุคลากรครูทั้งในด้านความรู้ ความสามารถทางด้านศาสนา และความชำนาญในวิชาชีพครู การเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน การบูรณาการหลักสูตรด้านศาสนาในสถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อลดความซ้ำซ้อนและการทำงานแบบแยกส่วน อีกทั้งผลักดันให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ภายใต้อาณัติแนวคิดแบบไตรภาคี ระหว่าง หน่วยงานรัฐ สถาบันวิชาการ องค์กรพัฒนาชุมชน/เอกชนและองค์กรชุมชน

นอบ สุวรรณศิลป์ (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด ตามความเห็นของคณะกรรมการบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด 2) เปรียบเทียบการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดระหว่างคณะกรรมการบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด ในตำแหน่งอิหม่าม ครูพี่เลี้ยง ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ปกครอง 3) เปรียบเทียบการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดระหว่างคณะกรรมการบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดในจังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดสตูล 4) ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน คือด้านการบริหารงานทั่วไปและด้านบุคลากรอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด โดยรวมและในด้านบุคลากร ในตัวแปรจังหวัดคือ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี ยะลา และสตูลแตกต่างกัน สำหรับด้านบริหารทั่วไปไม่แตกต่างกัน ปัญหาการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด ด้านบริหารงานทั่วไปประเด็นงานอาคารสถานที่ที่มีปัญหามากที่สุด สำหรับด้านบุคลากร ประเด็นงานพัฒนาและธำรงรักษาบุคลากรมีปัญหามากที่สุด

ดาเฮรุลเลาะห์ หะมะ (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดขององค์การบริหารส่วนตำบลภาวะ อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส เพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงแก้ไขส่งเสริมพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิดขององค์การบริหารส่วนตำบลภาวะ อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส ผลการศึกษาพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลภาวะ อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส มีการส่งเสริมพัฒนาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด ด้านบุคลากร โดยการสนับสนุนให้ครูผู้สอนมีการพัฒนาโดยการจัดอบรมหลักสูตรต่างๆ มี

การศึกษาคุณงานนอกสถานที่ บทบาทในการส่งเสริมพัฒนาด้านงบประมาณมีการจัดสรรอุดหนุน งบประมาณอาหารกลางวัน งบประมาณก่อสร้างห้องน้ำและต่อเติมอาคาร งบประมาณจัดซื้อวัสดุ สื่อการเรียนการสอน บทบาทในการส่งเสริมพัฒนาด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ที่จำเป็นเบื้องต้นและมีการ อนุญาตให้บุคลากรและนักเรียนสามารถใช้บริการวัสดุครุภัณฑ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลภาวะ ได้ โดยไม่เสียค่าบริการบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาด้านการบริหารจัดการ มีการประชุมร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำ มัสยิด และบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยมีการประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมของศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด การจัดโครงการแข่งขันกีฬานักเรียนตาดีกา กิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญต่างๆและวันสำคัญของทางศาสนา โดยร่วมกับชุมชนและมีการจัดเวที ประชาคมในระดับหมู่บ้านและระดับตำบลขึ้น โดยผลการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็น สารสนเทศในการวางแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลภาวะและเป็นแนวทางในการพัฒนา สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อไปด้วย

ตายูคิน อุสมาน และ ชัยนุรดิน นิมา (มปป.) ได้ศึกษาเรื่อง ความคาดหวังของ ผู้ปกครองที่มีต่อ โครงการอบรมจริยธรรมฟิรดูอิน (ตาดีกา) ของสำนักงานวิชาการและบริการชุมชน วิทยาลัยอิสลามศึกษา มีวัตถุประสงค์คือ 1) ศึกษาระดับความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อ โครงการ อบรมจริยธรรมฟิรดูอิน (ตาดีกา) ของสำนักงานวิชาการและบริการชุมชน วิทยาลัยอิสลามศึกษา 2) ศึกษาเปรียบเทียบความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อ โครงการอบรมจริยธรรมฟิรดูอิน (ตาดีกา) ของสำนักงานวิชาการและบริการชุมชน วิทยาลัยอิสลามศึกษา ตามตัวแปร ข้อมูลส่วนบุคคล 3) ศึกษาข้อเสนอแนะของผู้ปกครองที่มีต่อโครงการอบรมจริยธรรมฟิรดูอิน (ตาดีกา) ของสำนักงาน วิชาการและบริการชุมชน วิทยาลัยอิสลามศึกษา โดยผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผู้ปกครองมีความคาดหวังด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการวัดผลและการประเมินผลโดยรวม อยู่ในระดับสูง

2. ผู้ปกครองที่เพศ อายุ จำนวนบุตร ภูมิลำเนาเดิม วุฒิการศึกษาทางด้านศาสนา วุฒิการศึกษาทางด้านสามัญและรายได้ต่างกันมีความคาดหวังด้านการเรียนการสอนที่ไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้ปกครองที่มีอาชีพต่างกันมีความคาดหวังที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. ผู้ปกครองที่เพศ อายุ จำนวนบุตร ภูมิลำเนาเดิม วุฒิการศึกษาทางด้านศาสนา วุฒิการศึกษาทางด้านสามัญ อาชีพ และรายได้ต่างกันมีความคาดหวังด้านสื่อการเรียนการสอน ที่ไม่แตกต่างกัน

4. ผู้ปกครองที่เพศ อายุ จำนวนบุตร ภูมิลำเนาเดิม วุฒิการศึกษาทางด้านศาสนา วุฒิการศึกษาทางด้านสามัญ อาชีพ และรายได้ต่างกันมีความคาดหวังด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ไม่แตกต่างกัน

5. ผู้ปกครองที่อายุ จำนวนบุตร ภูมิลำเนาเดิม วุฒิการศึกษาทางด้านศาสนา วุฒิการศึกษาทางด้านสามัญ อาชีพ และรายได้ต่างกันมีความคาดหวังด้านการนิเทศการศึกษาที่ไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้ปกครองที่เพศต่างกันมีความคาดหวังที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6. ผู้ปกครองที่เพศ อายุ จำนวนบุตร ภูมิลำเนาเดิม วุฒิการศึกษาทางด้านศาสนา วุฒิการศึกษาทางด้านสามัญ อาชีพ และรายได้ต่างกันมีความคาดหวังด้านการวัดผลและการประเมินผลที่ไม่แตกต่าง

รอฮานี ดาโอ๊ะ (2546) ศึกษาวิจัยเรื่อง อิสลามกับการศึกษาศาสนาของมุสลิมในสังคมไทย กรณีศึกษาบทบาทของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดในจังหวัดภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทางศาสนาอิสลามของผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาอิสลามกับการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด และรูปแบบวิธีการอบรมรวมทั้งการบริหารผลสัมฤทธิ์ ตลอดจนบทบาทและสภาพปัญหาต่างๆของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดในจังหวัดภาคใต้ ทั้งนี้มีการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม การวิจัยในภาคเอกสารพบว่าศาสนาอิสลามให้ความสำคัญกับการศึกษาทางด้านศาสนาและสามัญเป็นอย่างยิ่ง มีหลักคำสอนมากมายที่กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้และข้อบังคับในเรื่องการศึกษาแก่มุสลิมทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับปฐมวัย และจากการวิจัยภาคสนามพบว่า ผู้บริหารและครูที่เลี้ยงศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดเห็นความสำคัญของการศึกษาในระดับปฐมวัยดังกล่าว ครูที่เลี้ยงให้ความสำคัญต่อการสอนและปลูกฝังศาสนาอิสลามแก่เด็กในระดับปฐมวัย โดยมีการปฏิบัติและสอดแทรกแนวคิดทางศาสนาอิสลามในการเรียนการสอนแก่เด็กทุกครั้ง ผู้บริหารศูนย์ได้มีการนำหลักการศาสนาอิสลามมาใช้ในการบริหารเกือบทุกด้าน ในด้านปัญหาของศูนย์มีหลายด้าน ปัญหาการขาดงบประมาณในการดำเนินการถือเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด การวิจัยนี้ยังบ่งชี้ว่าศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิดมีบทบาทสำคัญในการเตรียมความพร้อมและปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กในระดับปฐมวัย ซึ่งสมควรได้รับการส่งเสริมและแก้ปัญหาโดยรัฐ ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง